

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ
3ος Τόμος**

Παύλος Φ. Μάραντος

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙ-
ΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"**

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

3ος Τόμος

Β' Τάξη Γενικού Λυκείου

**«Η δημοκρατία μας αυτοκαταστρέφεται διότι κατεχράσθη το δικαίωμα της ελευθερίας και της ισότητας, διότι έμαθε τους πολίτες να θεωρούν την αυθάδεια ως δικαίωμα, την παρανομία ως ελευθερία, την αναίδεια του λόγου ως ισότητα και την αναρχία ως ευδαιμονία.»
(Ισοκράτης, Περί ειρήνης)**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Πρόεδρος: Σωτήριος Γκλαβάς

**ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ Β΄**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Παύλος Φ. Μάραντος

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

**Λεωνίδα Β. Κατσίρας, Σχολικός
Σύμβουλος Νομικών-Πολιτικών
Επιστημών, LL.M, Συντονιστής
Επιτροπής Κρίσης**

**Χαράλαμπος Καριοφύλλας, MSc
Οικονομολόγος, Εκπαιδευτικός**

Στέλλα Ν. Μαντατζή,

Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντωνία Δημητράσκου, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός

Γιώτα Κωνσταντάτου, Φιλολόγος

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Παύλος Φ. Μάραντος

Σελιδοποίηση: Δώρος Παπαϊωαννί-
δης, e-mail: info@eikastiko.gr

«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (ΣΧΟΛΕΙΟ 21ου αιώνα)-ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ» ΜΕ ΚΩΔ. ΟΠΣ 295450, των Αξόνων Προτεραιότητας 1, 2 και 3 – ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ του ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ», που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και από Εθνικούς Πόρους (ΕΣΠΑ 2007 – 2013).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**
Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτο
Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προσαρμογή:
Κυριακή Σημαιοφορίδου,
Εκπαιδευτικός ΠΕ05

Επιμέλεια:
Μάρθα Θωμοπούλου,
Εκπαιδευτικός ΠΕ05

Επιστημονικός υπεύθυνος:
Βασίλης Κουρμπέτης,
Σύμβουλος Α΄ του ΥΠ.Π.Ε.Θ.

Υπεύθυνη του έργου:
Μαρία Γελαστοπούλου,
Μ.Εδ. Ειδικής Αγωγής

Τεχνική υποστήριξη:
Κωνσταντίνος Γκυρτής,
Δρ. Πληροφορικής

**Συγγραφείς Προδιαγραφών
προσαρμογής των βιβλίων για το
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής
Πολιτικής:**

**Γιώργος Βουγιουκλίδης,
Δάσκαλος Ειδικής Αγωγής**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής**

**Αξιολόγηση και τελικός έλεγχος
των προσαρμογών:**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, ΙΕΠ**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής στη
Δ/βάθμια Εκπαίδευση**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Παύλος Φ. Μάραντος

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Β' Τάξη Γενικού Λυκείου

Η διδασκαλία, που αποτελεί την πιο υπεύθυνα αλλά και την πιο συναρπαστική μορφή επικοινωνίας, δεν συνίσταται, πρωτίστως, στην διατύπωση λύσεων αλλά στην υποβολή ερωτήσεων, στη θέση προβλημάτων (Δ. Τσάτσος, Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, 2007).

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

ΚΕΦ. 3: Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ - ώρες: 6

- 3.1 Μορφές πολιτευμάτων**
- 3.2 Το πολίτευμα της Αθηναϊκής δημοκρατίας**
- 3.3 Το πολίτευμα της Ελλάδας**
- 3.4 Εκλογές και εκλογικά συστήματα**
- 3.5 Έννοια και ρόλος του Συντάγματος**
- 3.6 Βασικές αρχές του Συντάγματος**
  - 3.6.1 Η λαϊκή κυριαρχία**
  - 3.6.2 Το κράτος δικαίου**
  - 3.6.3 Το κοινωνικό κράτος**
  - 3.6.4 Η διάκριση των λειτουργιών**

Στόχοι, οι μαθητές/τριες να μάθουν:

- Να διακρίνουν και να αξιολογούν τα διάφορα πολιτεύματα.
- Να εξηγούν το πολίτευμα της Αθηναϊκής δημοκρατίας.
- Να αναλύουν και να ερμηνεύουν το πολίτευμα της Ελλάδας.
- Να εφαρμόζουν την εκλογική διαδικασία και να αξιολογούν τα διάφορα εκλογικά συστήματα.
- Να διατυπώνουν την έννοια του Συντάγματος και να εξηγούν τη σημασία και τον ρόλο του στη λειτουργία της πολιτείας.
- Να εξηγούν τις βασικές αρχές του Συντάγματος και το περιεχόμενό τους.
- Να διατυπώνουν και να αναλύουν τον σκοπό της διάκρισης των λειτουργιών.

Βασική ορολογία

- **πολίτευμα**
- **βασιλεία**
- **αριστοκρατία**
- **δημοκρατία**
- **κομμουνισμός**
- **φασισμός**
- **αρχή της πλειοψηφίας**
- **τυραννία της πλειοψηφίας**
- **κοινοβουλευτική δημοκρατία**
- **προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία**
- **προεδρική δημοκρατία**
- **θεσμοί άμεσης δημοκρατίας**
- **εκλογικό σώμα**
- **εκλογικό σύστημα**
- **απλή αναλογική**
- **ενισχυμένη αναλογική**
- **Σύνταγμα**
- **λαϊκή κυριαρχία**
- **κράτος δικαίου**
- **κοινωνικό κράτος**

- **διάκριση εξουσιών**
- **τεκμήριο αρμοδιότητας**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

3.1 Μορφές πολιτευμάτων

Τι είναι πολίτευμα; Ποια η σημασία του και ποιες οι συνέπειες παραβίασής του;

Πολίτευμα είναι ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας της πολιτείας, ο τρόπος διακυβέρνησης. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, «πολίτευμα είναι η σωστή τακτοποίηση των διαφόρων αρχών, και ειδικά εκείνης (της πολιτικής) που εξουσιάζει όλες τις άλλες».

Πρώτος ο Αριστοτέλης διέκρινε τα πολιτεύματα, με βάση το ποιος και γιατί (για ποιον σκοπό) κυβερνάει, στις εξής τρεις μορφές πολιτευμάτων:

α) Βασιλεία (Μοναρχία). Είναι το πολίτευμα στο οποίο την εξουσία

την ασκεί ένας, ο βασιλιάς, ο οποίος διακρίνεται σε αρετή, δύναμη, πλούτο και στα υπόλοιπα αγαθά.

β) Αριστοκρατία. Είναι το πολίτευμα στο οποίο την εξουσία την ασκούν οι άριστοι, οι οποίοι διακρίνονται για την αρετή, την καταγωγή και τον πλούτο τους.

γ) Δημοκρατία. Είναι το πολίτευμα στο οποίο την εξουσία ασκούν οι πολλοί, οι οποίοι είναι ίσοι και όμοιοι στην αρετή, στην καταγωγή και στον πλούτο. Στη δημοκρατία ο λαός μετέχει στην εξουσία (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική). Παράδειγμα: στην κλασσική Αθήνα οι νόμοι ψηφίζονται από τη βουλή και την εκκλησία του δήμου. Όλοι οι νόμοι αρχίζουν με τη φράση: «έδοξε τη βουλή και τω δήμω».

Όταν λοιπόν είτε ο ένας, είτε οι λίγοι, είτε οι πολλοί, κυβερνούν με

σκοπό το κοινό συμφέρον, τα πολιτεύματα αυτά είναι ορθά.

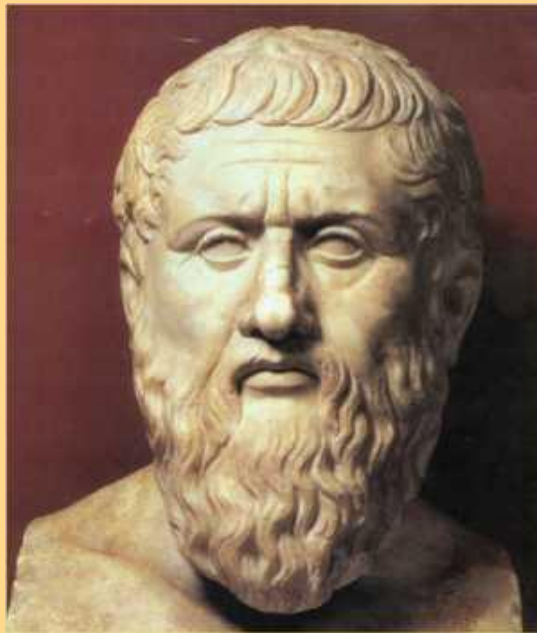
Όταν όμως έχουν σκοπό να εξυπηρετήσουν το προσωπικό τους συμφέρον, είτε του ενός, είτε των λίγων, είτε του πλήθους, είναι παρεκβάσεις (παραβιάσεις). Παρεκβάσεις των παραπάνω πολιτευμάτων είναι αντίστοιχα:

α) Η τυραννία. Είναι η παρέκβαση της βασιλείας, είναι η μοναρχία που κυβερνάει απολυταρχικά και με γνώμονα το συμφέρον του μονάρχη.

β) Η ολιγαρχία. Είναι η παρέκβαση της αριστοκρατίας όπου κυβερνάει μια μικρή μειοψηφία η οποία στηρίζεται στον πλούτο και εξυπηρετεί τα δικά της συμφέροντα.

γ) Η οχλοκρατία. Είναι η παρέκβαση της δημοκρατίας. Κυβερνάει το πλήθος εν ονόματι της ελευθερίας και της ισότητας, εν ονόματι των

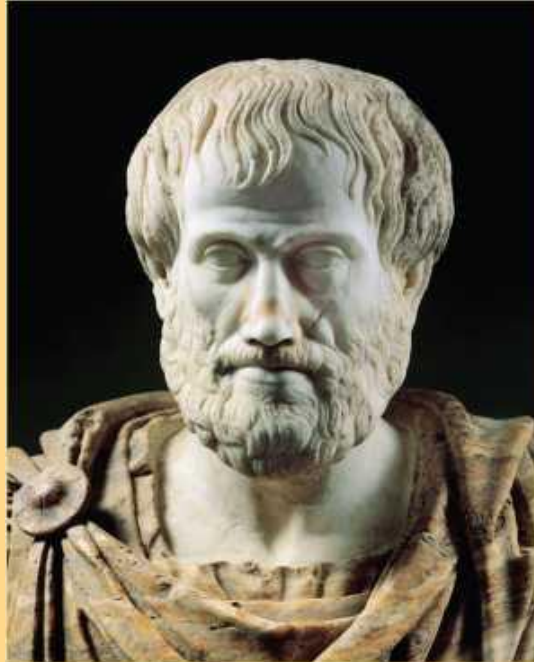
συμφερόντων των φτωχών.

Ο Πλάτων

«Αφού πολιτεία και πολίτευμα σημαίνουν το ίδιο πράγμα κι η διακυβέρνηση, η υπέρτατη εξουσία των πόλεων, αναγκαστικά ασκείται ή από ένα άτομο ή από λίγους ή από πολλούς. Όταν το ένα αυτό άτομο ή οι ολίγοι ή οι πολλοί κυβερνούν σύμφωνα με το κοινό συμφέρον, αναγκαστικά τα πολιτεύματα αυτά είναι ορθά . Όταν όμως έχουν σκοπό να εξυπηρετήσουν το προσωπικό συμφέρον του ενός ή των λίγων του πλήθους είναι

**παραβιάσεις.» (Αριστοτέλους,
Πολιτικά)**

Ο Αριστοτέλης

**«Και την τάξιν ταις πόλεσι την περί
τας αρχάς, τίνα τρόπον νενέμηνται
και τι το κύριον της πολιτείας, και το
τέλος της εκάστης κοινωνίας εστί.»
(Πολιτικά, Γ, 5)**

**Τον 20ό αιώνα εμφανίστηκαν και
δύο νέες κατηγορίες πολιτευμάτων,
το κομμουνιστικό και το φασιστικό.
Πρόκειται για πολιτεύματα που**

πρεσβεύουν καινούργιες κοσμοθεωρίες, οι οποίες θέλουν να επικρατήσουν σ' όλο τον κόσμο, να γίνουν κοσμοκρατορίες. Είναι πολιτεύματα ολοκληρωτικά. Ο ολοκληρωτισμός επιβάλλεται είτε με τη βία (ψυχική ή σωματική) είτε με άλλους τρόπους (π.χ. προπαγάνδα, διαφήμιση). Επιβάλλει ίδιους τρόπους σκέψης και κρίσης σε όλους. Στόχος του είναι ο περιορισμός της ελευθερίας του ατόμου και η μαζοποίησή του. Επίσης, είναι πολιτεύματα μονοκομματικά, δέχονται την ύπαρξη ενός μόνο κόμματος, με αυστηρή οργάνωση και πειθαρχία, το οποίο κατέχει όλη την εξουσία. Ειδικότερα: Ο κομμουνισμός. Έχει σαν βάση του τις θεωρίες του Karl Marx (1818-1883) και του Fridrich Engels (1820-1895). Στο κομμουνιστικό σύστημα δεν υπάρχει ατομική ιδιοκτησία στα

μέσα παραγωγής (έδαφος και κεφάλαιο). Ιδιοκτήτης είναι το κράτος, το οποίο προγραμματίζει και διευθύνει ολόκληρη την οικονομία. Αναγνωρίζεται μόνο το κομμουνιστικό κόμμα, το οποίο αποτελεί την πρωτοπορία της εργατικής τάξης και το οποίο κατέχει και διαχειρίζεται ολόκληρη την κρατική εξουσία εν ονόματι της εργατικής τάξης (του προλεταριάτου). Σε ολόκληρη τη δημόσια ζωή - στην οικονομία, στην πολιτική, στην εκπαίδευση, στον πολιτισμό, στις διεθνείς σχέσεις - κυριαρχεί το κόμμα.

Το κομμουνιστικό σύστημα άρχισε να εφαρμόζεται πρώτα στη Ρωσία μετά την επανάσταση του 1917. Αργότερα, άλλοτε με επανάσταση κι άλλοτε με πραξικόπημα, άρχισε να εφαρμόζεται και σ' άλλες χώρες (Ανατολική Ευρώπη, Ασία, Αφρική) με

διάφορες παραλλαγές. Από το 1949 κομμουνιστικό σύστημα εφαρμόζεται και στην Κίνα. Το μοντέλο που εφαρμόστηκε στη Ρωσία (Σοβιετική Ένωση) και στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, κατέρρευσε το 1989.

Ο φασισμός. Ως θεωρία και κίνημα δημιουργήθηκε από τον Μπενίτο Μουσολίνι. Εμπεριέχει διάφορα στοιχεία ιδεαλισμού, εθνικισμού, σοσιαλισμού, συντεχνιασμού κτλ. Υποστηρίζει ότι το κράτος είναι η ανώτερη δύναμη, έχει δική του ζωή και βούληση, ξεχωριστή από αυτή των ατόμων, και έχει δικαίωμα να ελέγχει κάθε μορφή δραστηριότητας. Αναγνωρίζεται μόνο το φασιστικό κόμμα, το οποίο συγκεντρώνει όλες τις εξουσίες, ελέγχει το κράτος και επιβλέπει τους πολίτες. Απαιτεί από όλους υπακοή και

κυρίως προς τον αρχηγό, ο οποίος έχει πάντα δίκιο, κάτι που επιβεβαιώνεται από μεγάλες λαϊκές συγκεντρώσεις.

Το φασιστικό σύστημα άρχισε να εφαρμόζεται την περίοδο του μεσοπολέμου (1919-1939) σε διάφορες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, κυρίως στην Ιταλία και Γερμανία. Εφαρμόστηκε με διάφορες παραλλαγές και πήρε διαφορετικό όνομα στις επιμέρους χώρες. Τα πολιτεύματα άλλοτε μεταβάλλονται και άλλοτε ανατρέπονται. Όσον αφορά τη δημοκρατία, η μεγαλύτερη δυσκολία δεν έγκειται στη σύνταξη αλλά στη διατήρηση του δημοκρατικού πολιτεύματος, το οποίο κινδυνεύει κυρίως εξαιτίας της αναισχυντίας των δημαγωγών. Βέβαια, αν οι πολίτες επιθυμούν το δημοκρατικό πολίτευμα, σε περίπτωση που κινδυνεύει,

φροντίζουν να το προστατεύουν.

Ο Ιταλικός φασισμός, με τον Μπενίτο Μουσολίνι, με εθνικιστικά και αντικαπιταλιστικά συνθήματα ονειρευόταν ανασύσταση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Ο Γερμανικός εθνικοσοσιαλισμός ή ναζισμός, με τον Αδόλφο Χίτλερ, διακήρυττε την ανωτερότητα της αρείας φυλής και την αναγκαιότητα για παγκόσμια κυριαρχία. Σημειώνεται ότι τα φασιστικά καθεστώτα κατέλαβαν την εξουσία άλλοτε με τη βία και άλλοτε με εκλογές (π.χ. ο Χίτλερ το 1933 κέρδισε τις εκλογές).

Χίτλερ και Μουσολίνι, ηγέτες του Γερμανικού Ναζισμού και του Ιταλικού φασισμού, αντίστοιχα.

Οι χώρες όπου επικράτησε το κομμουνιστικό ή σοσιαλιστικό σύστημα χαρακτηρίστηκαν κομμουνιστικές ή σοσιαλιστικές αντίστοιχα. Βέβαια, υπάρχει διαφορά μεταξύ κομμουνισμού και σοσιαλισμού (ο σοσιαλισμός είναι το προηγούμενο στάδιο του κομμουνισμού), όπως υπάρχει διαφορά μεταξύ θεωρίας και πράξης. Πολλοί (Πλάτων, ουτοπιστές σοσιαλιστές, Μαρξ κτλ.) οραματίστηκαν μια κοινωνία ισότητας και ελευθερίας, αλληλεγγύης και δικαιοσύνης. Πολλοί κατά καιρούς διακήρυξαν ότι θα εφαρμόσουν αυτά τα οράματα. Όμως, τα οράματα αποδείχτηκαν στην πράξη εφιάλτες. Χαρακτηρίστηκαν σοσιαλιστικά και δημοκρατικά τα πιο δικτατορικά και καταπιεστικά καθεστώτα. Μέχρι την οριστική κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, αρκετές

φορές το προλεταριάτο είχε επαναστατήσει κατά της δικτατορίας του προλεταριάτου, όπως:

-1953 στην (πρώην) Ανατολική Γερμανία.

-1956 στην Ουγγαρία.

-1968 στην Τσεχοσλοβακία (Άνοιξη της Πράγας).

3.2 Το πολίτευμα της Αθηναϊκής δημοκρατίας

Τι σημαίνει δημοκρατία; «Δημοκρατία δεν σημαίνει τα ανθρώπινα δικαιώματα, δεν σημαίνει την έλλειψη λογοκρισίας, δεν σημαίνει εκλογές οιοδήποτε τύπου. Όλα αυτά είναι καλά και άγια, αλλά είναι δεύτερου και τρίτου βαθμού επακόλουθα της δημοκρατίας. Δημοκρατία, είναι το κράτος του δήμου. Δήμος είναι ο λαός.» (Κορνήλιος Καστοριάδης)

Τα θεμέλια της δημοκρατίας τα οποία τέθηκαν στην αρχαία Ελλάδα και τα οποία ισχύουν και σήμερα είναι:

Η ισοπολιτεία. Η πολιτεία αντιμετωπίζει όλους τους πολίτες με ισότητα. Κάθε πολίτης έχει δικαίωμα να τιμηθεί με καθήκοντα κυβερνητικά, διοικητικά, δικαστικά, αλλά ταυτόχρονα έχει υποχρέωση να συμμετέχει κατά ισότητα, δηλαδή ανάλογα

με τις δυνάμεις του, στα δημόσια βάρη (στη φορολογία, στη στράτευση κτλ.). Κανένας δεν αποκλείεται λόγω ταπεινής κοινωνικής καταγωγής και θέσης. Το κριτήριο που προτανεύει στην εκλογή είναι η ατομική αξία, αν με τις ικανότητές του και τη δράση του μπορεί να ωφελήσει την πόλη.

Η ισονομία. Οι νόμοι αντιμετωπίζουν όλους τους πολίτες με ισότητα, δίνουν σ' όλους τα ίδια δικαιώματα. Όλοι είναι ίσοι ενώπιον του νόμου. Οι πολίτες σέβονται τους νόμους όχι επειδή φοβούνται αλλά επειδή είναι δίκαιοι νόμοι.

Η ισηγορία. Η συζήτηση στην εκκλησία του δήμου άρχιζε με την ερώτηση: **Τις αγορεύειν βούλεται;** Κάθε πολίτης είχε το δικαίωμα να λάβει τον λόγο και να εκφράσει τη γνώμη του για οποιοδήποτε ζήτημα.

Δηλαδή, είχε το δικαίωμα να μετέχει στη λήψη σημαντικών αποφάσεων.

«Χρώμεθα γαρ πολιτεία ου ζηλούση τους των πέλας νόμους, παράδειγμα δε μάλλον αυτοί όντες τισίν ή μιμούμενοι ετέρους. Και όνομα μεν δια το μη ες ολίγους αλλ 'ες πλείονας οικείν δημοκρατία κέκληται....»

Μετάφραση: «Ζώμεν τω όντι υπό πολίτευμα, το οποίον δεν επιζητεί ν' αντιγράφη τους νόμους των άλλων, αλλ' είμεθα ημείς μάλλον υπόδειγμα εις τους άλλους παρά μιμηταί αυτών. Και καλείται μεν το πολίτευμά μας δημοκρατία, λόγω του ότι η κυβέρνηση του κράτους ευρίσκεται όχι εις χείρας των ολίγων, αλλά των πολλών.» (Επιτάφιος Περικλέους, μετ. Ελευθέριος Βενιζέλος)

Άμεση δημοκρατία στην αρχαία Αθήνα.

**Τρεις από τους επτά σοφούς της
Αρχαίας Ελλάδος αναφέρουν:**

**Πιπτακός: Άριστη δημοκρατία είναι
εκείνη όπου δεν επιτρέπεται στους
κακούς να άρχουν και στους κα-
λούς να μην άρχουν.**

**Θαλής: Άριστη δημοκρατία είναι ε-
κείνη που δεν έχει ούτε πάρα πολύ
πλούσιους, ούτε πάρα πολύ φτωχούς.**

Χίλων: Άριστη δημοκρατία είναι εκείνη που εισακούει πάρα πολύ στους νόμους και πάρα πολύ λίγο στους ρήτορες.

Η ουσία της αθηναϊκής δημοκρατίας έγκειται στη συμμετοχή των πολιτών, που αποτελεί συνάμα δικαίωμα και υποχρέωση. Όποιος δεν συμμετέχει θεωρείται άχρηστος, ιδιώτης (με την αρχαιοελληνική έννοια). Η συμμετοχή είναι η «μετοχή» του πολίτη στα κοινά, στα αξιώματα, στις τιμές, στη διακυβέρνηση, στην εξουσία, στις αποφάσεις. Ειδικότερα, όσον αφορά τη συμμετοχή στην εξουσία, ο πολίτης συμμετείχε:

α) Στην εκκλησία του δήμου. Δικαίωμα συμμετοχής είχαν όλοι οι ελεύθεροι πολίτες, που είχαν εκπληρώσει τις στρατιωτικές υποχρεώσεις τους. Η συγκέντρωση γινόταν στην αγορά ή στην Πνύκα ή στο

Θέατρο του Διονύσου. Μαζεύονταν 5-10 χιλιάδες πολίτες. Οι εργασίες άρχιζαν την αυγή και τελείωναν με τη δύση του ηλίου. Η εκκλησία του δήμου είχε σημαντική εξουσία: ψήφιζε νόμους (αφού είχαν ελεγχθεί από τη βουλή), εξέλεγε και ήλεγχε τους άρχοντες, επέβαλλε εξορία (εξοστρακισμό), αποφάσιζε για πόλεμο, ειρήνη και συμμαχίες κτλ.

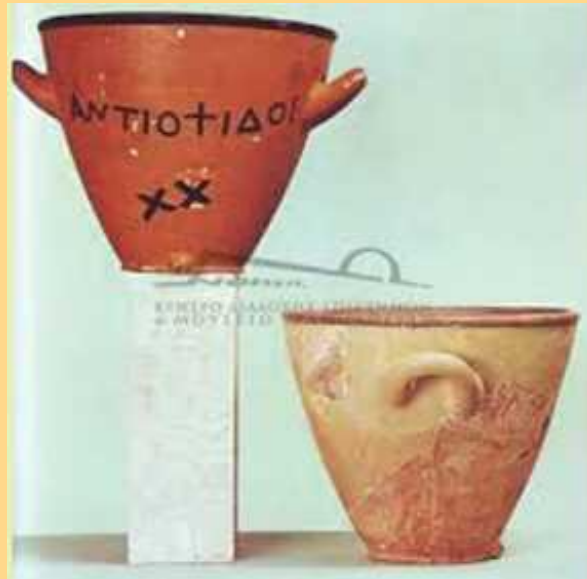
β) Στη βουλή. Δικαίωμα συμμετοχής είχαν οι γνήσιοι πολίτες που είχαν συμπληρώσει το 30ό έτος της ηλικίας τους και είχαν εκπληρώσει τις στρατιωτικές υποχρεώσεις τους. Η βουλή αποτελείτο από 500 μέλη. Ήταν υψηλό αξίωμα και για να εκλεγεί κάποιος έπρεπε να διακρίνεται για την εντιμότητά του, τον σεβασμό στους γονείς του, το πραγματικό ενδιαφέρον του για τα κοινά. Η βουλή είχε πολιτικές, νομοθετικές και

διοικητικές αρμοδιότητες.

γ) Στη δικαιοσύνη. Στο δικαστήριο της Ηλιαίας (6.000 δικαστές) δικαίωμα συμμετοχής είχαν όλοι οι πολίτες που είχαν συμπληρώσει το 30ό έτος της ηλικίας τους, είχαν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις, δεν χρωστούσαν χρήματα στο δημόσιο, δεν εκκρεμούσε εναντίον τους κατηγορία. Οι δικαστές ήταν σαν τους σημερινούς ενόρκους, δεν παρέμβαιναν στη δίκη.

Οι δικαστές ήταν σαν τους σημερινούς ενόρκους, δεν παρέμβαιναν στη δίκη. Αποφάσιζαν ανάμεσα στην ποινή που πρότεινε ο κατηγορος και στην ποινή που πρότεινε ο κατηγορούμενος. Κατηγορος και κατηγορούμενος είχαν ορισμένο χρόνο αγόρευσης, ο οποίος μετριόταν με την κλεψύδρα.

Κλεψύδρα, με την οποία υπολογιζόταν ο χρόνος αγόρευσης στο δικαστήριο

δ) Στα δημόσια αξιώματα. Ανάμεσα στα δημόσια αξιώματα σημαντικά ήταν τα εξής:

- Οι εννέα άρχοντες (επώνυμος άρχων, άρχων βασιλεύς, πολέμαρχος, έξι θεσμοθέτες), οι οποίοι εκλέγονταν με κλήρωση απ' όλους τους πολίτες.**
- Οι δέκα στρατηγοί, οι οποίοι εκλέγονταν από την εκκλησία του δήμου. Για να εκλεγεί κάποιος**

στρατηγός, επειδή ήταν σημαντικό αξίωμα, έπρεπε να έχει αυξημένα προσόντα και να αποδείξει ότι αξίζει.

Βέβαια, σε ορισμένα αξιώματα τα οποία απαιτούσαν ειδικά προσόντα (π.χ. στρατηγοί), η επιλογή δεν γίνονταν με κλήρωση αλλά με εκλογή. Επίσης, μερικές φορές, η κλήρωση συνδυαζόταν με εκλογή. Δηλαδή πριν από την κλήρωση γινόταν εκλογή των πιο κατάλληλων, και ανάμεσα σ' αυτούς γινόταν κλήρωση.

Οι άρχοντες, πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους, υφίσταντο προληπτικό έλεγχο, περνούσαν από «δοκιμασία». Κάθε υποψήφιος άρχοντας έπρεπε να αποδείξει ότι επιτελούσε τις υποχρεώσεις του ως πολίτης, δηλαδή ότι σέβεται τους θεούς, σέβεται τους γονείς, έχει

εκπληρώσει τη στρατιωτική θητεία, πληρώνει τους φόρους κτλ. Αλλά και κατά τη διάρκεια των καθηκόντων τους, ο έλεγχος ήταν καθημερινός από την εκκλησία του δήμου και επίσημος στο τέλος κάθε χρόνου από τη βουλή.

Η δημοκρατία είναι πρωτίστως ένας τρόπος ζωής, αλλά κάθε τρόπος ζωής έχει αδυναμίες, ελαττώματα και είναι δυνατόν να προκαλέσει ορισμένα αρνητικά φαινόμενα. Τέτοια αρνητικά φαινόμενα στη δημοκρατία είναι π.χ.:

α) Η κατάχρηση της ελευθερίας. Οι καταχρήσεις, οι υπέρμετρες αξιώσεις, η αλαζονεία, η έλλειψη του μέτρου κτλ., οδηγούν στην κατάλυση της δημοκρατίας. Η ελευθερία δεν είναι απεριόριστη. Η δημοκρατία θέλει κανόνες και η ελευθερία θέλει όρια.

β) Η δημαγωγία και ο φανατισμός.
Στην αρχαία Αθήνα, οι δημαγωγοί επηρεάζουν την εκκλησία του δήμου στη λήψη κρίσιμων αποφάσεων. Επίσης, σήμερα, οι κομματικές αντιζηλίες, η ανευθυνότητα, η δημαγωγία και ο λαϊκισμός, τα οξυμένα μίσση και πάθη, η πρόταξη του κομματικού συμφέροντος έναντι του συμφέροντος της πολιτείας κτλ., παραλύουν τη δημοκρατία.

Η δημοκρατία λοιπόν, δεν είναι «ιδανικό» πολίτευμα, έχει ελαττώματα. Ο Αριστοτέλης σημειώνει ότι «η δημοκρατία είναι το λιγότερο κακό πολίτευμα». Το ίδιο επαναλαμβάνει και ο Τσώρτσιλ, πως «είναι το χειρότερο από όλα τα συστήματα διακυβέρνησης, αλλά με εξαίρεση όλων των άλλων». Επομένως, η δημοκρατία δεν είναι πανάκεια, ούτε αρκούν οι δημοκρατικοί θεσμοί για

την πρόοδο της κοινωνίας. Χρειάζονται πολίτες που θα είναι λειτουργοί και υπηρέτες, θα έχουν ήθος και μέτρο, θα δρουν με βάση την εμπειρία και τη γνώση. Χρειάζονται πολίτες με πολιτική παιδεία.

Ο Παρθενώνας, δημιούργημα της Αθηναϊκής δημοκρατίας

3.3 Το πολίτευμα της Ελλάδας

Το Άρθρο 1 του Συντάγματος καθορίζει τη μορφή του πολιτεύματος και ορίζει τα εξής:

- Το πολίτευμα της Ελλάδος είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.
- Θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία.
- Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα.

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, το πολίτευμά μας είναι:

α) Δημοκρατία. Δημοκρατία είναι το πολίτευμα στο οποίο την εξουσία έχει ο λαός. Δημοκρατία σημαίνει λαϊκή κυριαρχία. Το ανώτατο όργανο του κράτους είναι ο λαός.

Η δημοκρατία στηρίζεται σε δύο θεμελιώδεις και αδιαπραγμάτευτες

αρχές: την ελευθερία και την ισότητα. Είναι θεμελιώδεις, γιατί χωρίς αυτές δεν υπάρχει δημοκρατία και είναι αδιαπραγμάτευτες, γιατί δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενο διαπραγμάτευσης και ψηφοφορίας, δηλαδή να γίνει συζήτηση και να αποφασιστεί με ψηφοφορία αν θα υπάρχει ελευθερία και ισότητα. Για να υπάρξει διαπραγμάτευση και απόφαση πρέπει να προϋπάρχει η ελευθερία και η ισότητα. Γι' αυτό ακριβώς προϋπόθεση της δημοκρατίας είναι η ελευθερία και η ισότητα.

Όλοι οι πολίτες είναι ελεύθεροι και ίσοι. Ελεύθεροι από εσωτερικές και εξωτερικές δεσμεύσεις, να συμμετέχουν στα πολιτικά δρώμενα, να εκλέγουν και να εκλέγονται. Ίσοι, αφού όλοι έχουν μία ψήφο. Η ισότητα δεν είναι μόνο πολιτική αλλά

είναι και οικονομική και κοινωνική. Και βέβαια όσο μεγαλύτερες ανισότητες υπάρχουν τόσο μεγαλύτεροι είναι οι κίνδυνοι για την ανατροπή της δημοκρατίας.

«Δημοκρατία είναι η διακυβέρνηση του λαού από τον λαό και για τον λαό.» (Α. Λίνκολν)

**Κώστας Τσόκλης,
Είμαστε όλοι υπεύθυνοι, 1972.**

«Η δημοκρατία μας αυτοκαταστρέφεται διότι κατεχράσθη το δικαίωμα της ελευθερίας και της ισότητας,

διότι έμαθε τους πολίτες να θεωρούν την αυθάδεια ως δικαίωμα, την παρανομία ως ελευθερία, την αναίδεια του λόγου ως ισότητα και την αναρχία ως ευδαιμονία.» (Ισοκράτης, Περί ειρήνης)

Μια άλλη βασική αρχή της δημοκρατίας είναι η αρχή της πλειοψηφίας. Στη δημοκρατία η πλειοψηφία κυβερνά και η μειοψηφία ελέγχει. Ο σεβασμός της μειοψηφίας είναι κανόνας, όπως και η αντίθεση στην τυραννία της πλειοψηφίας. Τι γίνεται όμως όταν η πλειοψηφία απέχει είτε ουσιαστικά είτε τυπικά, και κυριαρχούν οι μηχανισμοί και οι οργανωμένες μειοψηφίες; Αν αυτό συμβαίνει, τότε υπάρχει κίνδυνος για την τυραννία της μειοψηφίας.

Πραγματικό παράδειγμα κυριαρχίας της μειοψηφίας: σε σωματείο 1000 ατόμων, ψηφίζουν 80, αποφασίζουν 41 (απόλυτη πλειοψηφία). Επισημαίνεται ότι η υποταγή της μειοψηφίας στην πλειοψηφία και πολύ περισσότερο ο εξαναγκασμός της πραγματικής πλειοψηφίας στην τυπική μειοψηφία, είναι αντίθετα σε κάθε έννοια δημοκρατίας.

Επειδή όλα τα πολιτεύματα αυτοχαρακτηρίζονται ως δημοκρατικά, υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά που το αποδεικνύουν. Ο βαθμός ύπαρξής τους αποδεικνύει και τον βαθμό δημοκρατικότητας ενός πολιτεύματος. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι π.χ.:

- Η διάκριση των εξουσιών, ουσιαστική και όχι τυπική.**
- Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, ουσιαστική και όχι τυπική.**

- Η ύπαρξη πολλών και ανεξάρτητων κομμάτων.
- Η εφαρμογή του Συντάγματος και των νόμων.
- Ο σεβασμός των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων.

«Δεν αρκεί το ομιλείν περί δημοκρατίας, αλλά το πράττειν κατά δημοκρατίαν.» (Σαράντος Καργάκος)

15η Σεπτεμβρίου: Παγκόσμια ημέρα της Δημοκρατίας.

Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία:

Πρόγραμμα «Δημοκρατία και Εκπαίδευση»

Πληροφορίες: 210.3692442

e-mail: democracy@parliament.gr

Η δημοκρατία έχει πολυδιάστατο περιεχόμενο. Συμπεριλαμβάνει όχι μόνο την πολιτική ισότητα αλλά και την κοινωνική, την οικονομική και την πολιτισμική ισότητα. Η ύπαρξη μόνο πολιτικής ισότητας σημαίνει τυπική και όχι ουσιαστική δημοκρατία. Είναι ένα απαιτητικό πολίτευμα που ζητά από τους πολίτες: μέτρο, υπευθυνότητα, νηφαλιότητα, πειθαρχία, συνείδηση χρέους, κοινωνική αλληλεγγύη, σεβασμό στους νόμους και όχι μόνο. Η δημοκρατία είναι ένα ευάλωτο πολίτευμα, γιατί είναι το πολίτευμα της ελευθερίας και ως εκ τούτου αφήνει ελεύθερους τους εχθρούς της να την υπονομεύουν. Η δημοκρατία είναι μεγαλόψυχη, δεν εκδικείται, αλλά προφυλάσσεται. Πάντα θα υπάρχουν κάποιοι που θα απειλούν τη δημοκρατία με χίλιες προφάσεις. Χρειάζεται λοιπόν

**οι πολίτες να έχουν μνήμη και λήθη
ώστε να την προστατεύουν. Δικαί-
ωμα και υποχρέωση των πολιτών
είναι να επαγρυπνούν και να υπε-
ρασπίζονται τη δημοκρατία.**

β) Κοινοβουλευτική δημοκρατία.
Στην κοινοβουλευτική δημοκρατία ο
λαός δεν ασκεί άμεσα την εξουσία,
αλλά έμμεσα με τους αντιπροσώ-
πους του, δηλαδή τους βουλευτές.
Βέβαια, οι βουλευτές, έστω κι αν
ονομάζονται αντιπρόσωποι του λα-
ού, αντιπροσωπεύουν το Έθνος.
Επομένως δεν υπάρχει καμιά σχέ-
ση άμεσης αντιπροσωπείας, αφού
οι αντιπρόσωποι (βουλευτές) δεν
είναι υποχρεωμένοι να εφαρμόζουν
τις εντολές των ψηφοφόρων τους.
Οι βουλευτές ασκούν ελεύθερα τα
καθήκοντά τους, ψηφίζουν κατά συ-
νείδηση και δεν διώκονται για γνώ-
μη ή ψήφο που έδωσαν κατά την

άσκηση των καθηκόντων τους.

γ) Προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Το πολίτευμα μας είναι προεδρευόμενη και όχι προεδρική δημοκρατία.

Στην προεδρευόμενη δημοκρατία, ανώτατος άρχοντας του κράτους είναι ο πρόεδρος της δημοκρατίας, ο οποίος εκλέγεται από τον λαό, συνήθως έμμεσα, δηλαδή εκλέγεται από το κοινοβούλιο (έμμεσα, γιατί ο λαός εκλέγει το κοινοβούλιο). Οι αρμοδιότητές του είναι περισσότερο τυπικές. Τις περισσότερες εξουσίες τις έχει ο πρωθυπουργός. Τέτοιο πολίτευμα έχει η Ελλάδα μετά το 1975 και πολλές άλλες χώρες (π.χ. Ιταλία, Γερμανία, Πολωνία).

Στην προεδρική δημοκρατία επίσης, ανώτατος άρχοντας είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο οποίος εκλέγεται άμεσα από τον λαό.

Οι αρμοδιότητες του είναι ουσιαστικές. Είναι Πρόεδρος της κυβέρνησης, διορίζει και παύει τους υπουργούς, οι οποίοι είναι πολιτικά υπεύθυνοι απέναντί του. Κλασσικό παράδειγμα προεδρικής δημοκρατίας είναι οι Η.Π.Α. όπου η εκτελεστική εξουσία είναι ανεξάρτητη από τη νομοθετική. Άλλες χώρες είναι η Κύπρος, η Ρωσία, η Σερβία κτλ. Στην κοινοβουλευτική δημοκρατία λειτουργούν και θεσμοί άμεσης δημοκρατίας όπως: α) το δημοψήφισμα β) η λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία γ) η λαϊκή αρνησικυρία (veto).

Γιάννης
Μόραλης,
Διάλογος,
1974.

Θεσμοί άμεσης δημοκρατίας:

α) Το δημοψήφισμα: οι πολίτες ψηφίζουν με ένα «ναι» ή «όχι» επί ενός συγκεκριμένου θέματος, π.χ. εθνικό θέμα (προβλέπεται από το Σ., Άρθρο 44 παρ. 2).

β) Η λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία: ορισμένος αριθμός πολιτών έχει τη δυνατότητα να υποβάλει πρόταση νόμου ή αίτηση προς τη Βουλή για την ψήφιση, κατάργηση, τροποποίηση ενός νόμου.

γ) Η λαϊκή αρνησικυρία (veto): οι πολίτες, εντός ορισμένης προθεσμίας από την ψήφιση ενός νόμου από τη Βουλή, (για σοβαρά εθνικά και κοινωνικά θέματα), μπορούν να ματαιώσουν την εφαρμογή του, εφόσον συγκεντρωθεί ορισμένος αριθμός υπογραφών και το αίτημά τους υποβληθεί στη Βουλή.

-Μια νέα πρόταση που θέλει να συνδυάσει τα θετικά στοιχεία της άμεσης και της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας είναι η «φιλοκοσμική δημοκρατία».

«Η φιλοκοσμική δημοκρατία έχει ως κύριο χαρακτηριστικό ότι είναι μια ένωση ή αλλιώς ένας συνδυασμός ή ένας συγκερασμός ή ένα μείγμα ή ένας γάμος Κοινοβουλευτικής και Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Συγκεκριμένα, συνδυάζει τις εκλογές της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας και την κλήρωση της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, δηλαδή συνδυάζει την αξιοκρατία (εκλογές) με την ισότητα (κλήρωση).» (Παρασκευάς Ν. Παρασκευόπουλος, Αναγέννηση της Αθηναϊκής δημοκρατίας, Η φιλοκοσμική δημοκρατία, Αθήνα 2013)

3.4 Εκλογές και εκλογικά συστήματα

Το εκλογικό σώμα εκλέγει τις κυβερνήσεις που επιθυμεί. Αλλά ποιοι αποτελούν το εκλογικό σώμα; Το αποτελούν όσοι έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν, δηλαδή όσοι πληρούν τις εξής προϋποθέσεις:

- Είναι Έλληνες πολίτες. Έλληνες πολίτες είναι όσοι έχουν την Ελληνική ιθαγένεια. Ιθαγένεια είναι ο δεσμός ενός φυσικού προσώπου προς μια πολιτεία, από τον οποίο απορρέουν δικαιώματα και υποχρεώσεις.
- Έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος.
- Δεν τους έχουν αφαιρεθεί τα πολιτικά δικαιώματα.
- Δεν τελούν σε δικαστική συμπαράσταση (π.χ. φρενοβλαβείς).
- Είναι γραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους.

Ο Κώδικας της Ελληνικής Ιθαγένειας ορίζει:

Άρθρο 1: Κτήση ελληνικής ιθαγένειας με τη γέννηση

1. Το τέκνο Έλληνα και Ελληνίδας αποκτά από τη γέννησή του την Ελληνική ιθαγένεια.

2. Την Ελληνική ιθαγένεια αποκτά από τη γέννησή του και όποιος γεννιέται σε ελληνικό έδαφος, εφόσον δεν αποκτά με τη γέννησή του αλλοδαπή ιθαγένεια ή είναι άγνωστης ιθαγένειας.

Το Σύνταγμα καθιερώνει ορισμένες αρχές ψηφοφορίας, οι οποίες αποσκοπούν στην ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση και στην πιστή καταγραφή της λαϊκής βούλησης. Τις αρχές αυτές εγγυώνται και διασφαλίζουν όλα τα όργανα της πολιτείας, και είναι οι εξής:

α) Άμεση ψηφοφορία. Οι εκλογείς εκλέγουν άμεσα, δηλαδή οι ίδιοι, τους αντιπροσώπους τους. Το αντίθετο σύστημα είναι η έμμεση εκλογή, όπου οι εκλογείς εκλέγουν ορισμένα πρόσωπα (π.χ. εκλέκτορες), τα οποία εκλέγουν τους αντιπροσώπους.

β) Καθολική ψηφοφορία. Όλοι οι Έλληνες πολίτες, εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις, έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν. Δεν μπορεί ο νόμος να θέσει άλλες προϋποθέσεις από αυτές που προβλέπει το Σύνταγμα, όπως π.χ. ορισμένη καταγωγή, περιουσία, μόρφωση. Να σημειωθεί ότι η Ελλάδα είναι η πρώτη χώρα που εισήγαγε το 1844 την καθολική ψηφοφορία.

γ) Μυστική ψηφοφορία. Ο πολίτης δεν υποχρεούται να ανακοινώσει σε κανέναν ποιον ψήφισε. Η μυστικότητα αποβλέπει στο να

εξασφαλίσει τον πολίτη να εκφρασθεί ελεύθερα με την ψήφο του, και ισχύει για πριν, κατά και μετά την ψηφοφορία.

δ) Ταυτόχρονη ψηφοφορία. Οι εκλογές διενεργούνται την ίδια μέρα (στην Ελλάδα ημέρα Κυριακή) σε όλη την επικράτεια. Το Σύνταγμα προβλέπει τη δυνατότητα να ψηφίζουν και οι Έλληνες της διασποράς, με επιστολική ψήφο ή άλλο πρόσφορο μέσο. Η αρχή αυτή αποσκοπεί στο να μην επηρεάζει το αποτέλεσμα μιας περιφέρειας το αποτέλεσμα μιας άλλης περιφέρειας.

ε) Υποχρεωτική ψηφοφορία. Η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος είναι υποχρεωτική. Στη δημοκρατία είναι δικαίωμα αλλά και υποχρέωση του πολίτη να συμμετέχει στα πολιτικά δρώμενα, και ειδικότερα, να ψηφίζει στις εκλογές. Η ψήφος

είναι η εξουσία του πολίτη, η άμυνά του έναντι της εξουσίας.

Η κληρωτίς ή κληρωτήριον των αρχαίων Ελλήνων. Το θραύσμα σώζεται στο μουσείο της Αρχαίας Αγοράς.

«Η ψήφος στις εθνικές εκλογές έχει τελεσίδικο χαρακτήρα. Συμβάλλει στη δημιουργία επιθυμητής κυβερνητικής πλειοψηφίας. Το ψηφοδέλτιο, όπως το βλήμα του πυροβόλου όπλου, από τη στιγμή που πέφτει στην κάλπη διαμορφώνει το μέλλον.

Δεν γνωρίζω αν κάποιος κάποτε έκοψε τα χέρια του μετανιωμένος, γνωρίζω όμως ότι ακόμη και αυτή η ακραία μορφή αυτοκριτικής δεν αλλάζει το αποτέλεσμα.» (Θ. Πάγγαλος, πρώην υπουργός, Εφ. Το Βήμα, 13 Απρ. 2014)

Εκλογικό σύστημα είναι η μέθοδος κατανομής των βουλευτικών εδρών μεταξύ των πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων, με βάση τις ψήφους που πήραν στις εκλογές. Το εκλογικό σύστημα ρυθμίζει θέματα των εκλογών.

Η αλλαγή του εκλογικού συστήματος μπορεί να θεωρηθεί ένας μηχανισμός για την χειραγώγηση του πολίτη. Όμως, η αλλαγή του εκλογικού συστήματος δεν είναι ικανή να δημιουργήσει ή να σταματήσει κάποιο λαϊκό ρεύμα. Επομένως, το εκλογικό σύστημα είναι ένας μηχανισμός

επηρεασμού των πολιτών αλλά δεν μπορεί να επηρεάσει καθοριστικά τις εκλογές.

Τα εκλογικά συστήματα μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες:

α) Το πλειοψηφικό σύστημα. Είναι το σύστημα σύμφωνα με το οποίο εκλέγεται αυτός που πήρε τις περισσότερες ψήφους. Το σύστημα αυτό διακρίνεται σε σύστημα απόλυτης πλειοψηφίας και σχετικής πλειοψηφίας. Ο συνδυασμός ή ο υποψήφιος που συγκέντρωσε ανάλογα, είτε την απόλυτη πλειοψηφία είτε την σχετική πλειοψηφία, παίρνει όλες τις έδρες. Το κύριο πλεονέκτημά του είναι ότι διευκολύνει την ανάδειξη ισχυρών κυβερνήσεων. Το κύριο μειονέκτημά του είναι ότι αποκλείει την εκπροσώπηση των μειοψηφιών. Για την ιστορία αναφέρεται ότι το σύστημα της σχετικής

πλειοψηφίας ισχύει ανέκαθεν στην Αγγλία.

β) Το αναλογικό σύστημα. Είναι το σύστημα σύμφωνα με το οποίο οι έδρες κατανέμονται ανάλογα με τις ψήφους που πήραν τα κόμματα ή οι υποψήφιοι στις εκλογές. Για να γίνει η κατανομή των εδρών πρέπει να βρεθεί το εκλογικό μέτρο, δηλαδή ο ελάχιστος αριθμός ψήφων που αντιστοιχεί σε μία έδρα. Το εκλογικό μέτρο βρίσκεται αν διαιρεθεί το σύνολο των ψήφων με τον αριθμό των εδρών.

Εφόσον η χώρα χωρίζεται σε εκλογικές περιφέρειες, γίνονται περισσότερες από μία κατανομές εδρών. Οι έδρες που δεν κατανεμήθηκαν στην πρώτη κατανομή (στο παράδειγμα 1 έδρα), θα κατανεμηθούν στη δεύτερη κατανομή, με βάση τα υπόλοιπα των ψήφων. Αν πάλι

υπάρξουν αδιάθετες έδρες, θα γίνει τρίτη κατανομή. Το κύριο πλεονέκτημά του είναι ότι εξασφαλίζει την εκπροσώπηση όλων των πολιτικών δυνάμεων. Το κύριο μειονέκτημά του είναι ότι, επειδή υπάρχουν πολλά κόμματα, είναι δύσκολος ο σχηματισμός σταθερών κυβερνήσεων.

γ) Τα μεικτά συστήματα. Προσπαθούν να συνδυάσουν τα πλεονεκτήματα ή να περιορίσουν τα μειονεκτήματα του πλειοψηφικού και του αναλογικού. Ένα τέτοιο σύστημα το οποίο εφαρμόζεται σε πολλές χώρες, και στη χώρα μας, είναι το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής. Είναι αυτό που, για τη συμμετοχή των κομμάτων στην δεύτερη και τρίτη κατανομή των εδρών, απαιτεί τη συγκέντρωση ορισμένου ποσοστού ψήφων (π.χ. 3%).

Για πρώτη φορά το Σύνταγμα, με την αναθεώρηση του 2001, κατοχυρώνει «σταθερό» εκλογικό σύστημα ορίζοντας ότι: το εκλογικό σύστημα ισχύει από τις μεθεπόμενες εκλογές, εκτός αν η βουλή με πλειοψηφία των 2/3 αποφασίσει ρητά ότι ισχύει από τις επόμενες.

Το εκλογικό σύστημα παίζει σημαντικό ρόλο στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος. Θέτει τους «κανόνες παιχνιδιού» γι' αυτό και πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά: Σταθερό. Να μην αλλάζει πριν τις εκλογές για να εξυπηρετήσει την κυβέρνηση.

Δίκαιο. Να αποτυπώνει με ακρίβεια τη βούληση του λαού.

Αποτελεσματικό. Να προσφέρει σταθερή και ισχυρή κυβέρνηση.

**Αλέκος Φασιανός,
Χειρομάντης στο δωμάτιό του, 1977.**

**Παράδειγμα κατανομής εδρών στο
αναλογικό σύστημα:**

**Σύνολο ψήφων εκλογικής
περιφέρειας: 75.000**

**Αριθμοί εδρών εκλογικής
περιφέρειας: 5**

Εκλογικό μέτρο $(75.000 : 5) = 15.000$

Έλαβαν	Ψήφοι	Έδρες
Α' κόμμα	35.000: 15.000	2
Υπόλοιπο:	5.000	
Β' κόμμα	25.000: 15.000	1
Υπόλοιπο:	10.000	
Γ' κόμμα	15.000: 15.000	1
Υπόλοιπο:	---	

Η αδιάθετη έδρα θα κατανεμηθεί στην δεύτερη κατανομή. Αν πάλι υπάρχουν αδιάθετες έδρες, θα γίνει τρίτη κατανομή.

3.5 Έννοια και ρόλος του Συντάγματος

Σύνταγμα (Σ.) είναι ο ανώτατος γραπτός νόμος της πολιτείας, ο οποίος καθορίζει τη μορφή του πολιτεύματος, τις βασικές αρχές οργάνωσης και λειτουργίας της πολιτείας και τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Είναι ο καταστατικός χάρτης της χώρας, δηλαδή εμπεριέχει τις καταστατικές - γενικές αρχές οργάνωσης και λειτουργίας της πολιτείας.

Τονίζεται ότι οι ρυθμίσεις του Συντάγματος είναι γενικές. Στη συνέχεια η Βουλή ψηφίζει νόμους, που πρέπει να συμφωνούν με το Σύνταγμα, οι οποίοι ρυθμίζουν με ειδικές διατάξεις κάθε θέμα. Αλλά και οι νόμοι δεν ρυθμίζουν εξειδικευμένα ένα θέμα γι' αυτό και εκδίδονται

προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις, διοικητικές πράξεις, που ρυθμίζουν λεπτομερέστερα ένα θέμα.

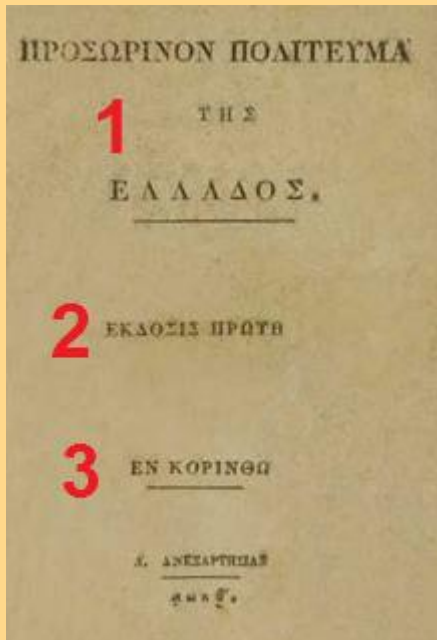
Η Βουλή που συντάσσει το νέο Σ. καλείται Συντακτική Βουλή, ενώ η Βουλή που αναθεωρεί το υπάρχον Σ. καλείται Αναθεωρητική Βουλή. Η Συντακτική Βουλή έχει απεριόριστη εξουσία, μπορεί να αλλάξει ολόκληρο το Σ., ενώ η Αναθεωρητική Βουλή έχει περιορισμένη εξουσία, δεσμεύεται από τις θεμελιώδεις διατάξεις του Σ., τις οποίες δεν μπορεί να αναθεωρήσει. Φορέας τόσο της συντακτικής όσο και της αναθεωρητικής εξουσίας είναι ο λαός. Το Σ. στην πράξη ψηφίζεται είτε από τη Βουλή (Συντακτική ή Αναθεωρητική ανάλογα), είτε εγκρίνεται απ' ευθείας από τον λαό με δημοψήφισμα. Η σημασία του Σ. είναι αναντίρρητη,

διότι ρυθμίζει την κοινωνική πραγματικότητα, εκφράζει τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις, αποτελεί έναν συμβιβασμό και μια ισορροπία δυνάμεων. Ειδικότερα το Σύνταγμα:

- **Αποτελεί το πλαίσιο της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, που εξασφαλίζει τη συνύπαρξη και δράση κάθε ιδεολογίας, κοινωνικής ομάδας, ατόμου.**
- **Εκφράζει τις ηθικές και κοινωνικές αρχές και αντιλήψεις του λαού, αποτυπώνει την ψυχή και τη συνείδησή του.**
- **Σημαίνει περιορισμό της κρατικής εξουσίας, υπεράσπιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών και προστασία κάθε μειοψηφίας και κάθε αμφισβητία (εντός του πλαισίου του Σ.).**
- **Είναι σημείο αναφοράς και**

επίκλησης των πολιτών, όταν η εξουσία ή οι άλλοι δεν το εφαρμόζουν ή το παραβιάζουν.

1: ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

2: ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

3: ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΩ

Το πρώτο Σύνταγμα της Ελλάδος (1822)

1: ΣΥΝΤΑΓΜΑ

2: ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Σύνταγμα 1975/1986/2001/2008

«Από την ίδια του τη φύση και την αποστολή το Σύνταγμα καλείται να ρυθμίσει, με προοπτική συνέχειας και σταθερότητας, την κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα μέσα από την οποία αναδύεται. Και με τη σειρά του, στο πλαίσιο της σχετικής αυτονομίας που διακρίνει κάθε κανόνα δικαίου, καλείται να ασκήσει την ευεργετική του επίδραση στη γονιμοποίηση της ίδιας αυτής πραγματικότητας.» (Προκόπης Παυλόπουλος, πρώην υπουργός).

Το Σ. επιβεβαιώνεται ή όχι καθημερινά στην πράξη από τη Βουλή, την κυβέρνηση, τα δικαστήρια, τη διοίκηση, τους πολίτες. Καθένας επικαλείται το Σ. για να νομιμοποιήσει την επιλογή και δράση του. Κι όταν υπάρχει όξυνση πολιτικών ανταγωνισμών, οι πολιτικοί, τα

κόμματα κτλ. επικαλούνται το Σ. για να δείξουν ότι η συμπεριφορά η δική τους είναι σύμφωνη (συνταγματική), ενώ των αντιπάλων τους είναι αντίθετη με το Σ. (αντισυνταγματική). Η τήρηση λοιπόν του τύπου (του γράμματος) του Συντάγματος δεν λειτουργεί κατ' ανάγκην «συντηρητικά», αφού αποτελεί φραγμό στην αυθαιρεσία της εξουσίας, η οποία, συνήθως, δεν θέλει περιορισμούς. Επομένως, η τήρηση όσων κατά γράμμα (και κατά πνεύμα) ορίζει το Σ. είναι αναγκαία, γιατί οι τύποι εκφράζουν την ουσία, γιατί προστατεύουν τον πολίτη, γιατί η μη τήρησή τους σημαίνει παραβίαση του Συντάγματος.

Το Σύνταγμα ρυθμίζει και εκφράζει την κοινωνική, οικονομική και πολιτική πραγματικότητα. Όμως, αφού «τα πάντα ρει», η πραγματικότητα

αυτή δεν χωράει στο πλαίσιο του Συντάγματος. Και εδώ υπάρχει αντίφαση. Από τη μια μεριά, όλα τα κράτη, επιδιώκουν τη θέσπιση Συντάγματος, από την άλλη μεριά το ίδιο το Σ. λειτουργεί περιοριστικά για το κοινωνικό γίνεσθαι. Γι' αυτό παρουσιάζεται η ανάγκη για αναθεώρηση του Συντάγματος. Βέβαια το Σ., ως υπέρτατος νόμος, αποτελεί πλαίσιο και σημείο αναφοράς για όλους. Δεν μπορεί να αλλάζει με τόση ευκολία, όπως αλλάζουν οι άλλοι νόμοι. Το ίδιο το Σ. (Άρθρο 110) ορίζει τις προϋποθέσεις αναθεώρησης και αυτές είναι:

- α) Ύπαρξη ορισμένων διατάξεων που δεν αναθεωρούνται, όπως π.χ.:**
- Η μορφή του πολιτεύματος, ως Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας.**
  - Ο σεβασμός και η προστασία της**

αξίας του ανθρώπου.

- Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου.**
- Η διάκριση των λειτουργιών και τα όργανα που τις ασκούν.**

β) Απόφαση πλειοψηφίας 3/5 των μελών της Βουλής σε δύο ψηφοφορίες.

γ) Απόφαση της επόμενης Βουλής, με απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών (151 ψήφοι).

Δηλαδή, χρειάζεται να αποφασίσουν δύο συνεχόμενες Βουλές για να αναθεωρηθεί το Σύνταγμα.

δ) Απαγόρευση νέας αναθεώρησης πριν περάσει πενταετία.

Όμως, το πρόβλημα δεν βρίσκεται στις ατέλειες του Σ. αλλά στην μη τήρηση ή καταπάτησή του. Επομένως, μεγαλύτερη σημασία από την τροποποίηση του Σ., έχουν οι αντιλήψεις για το ίδιο το Σ., η υποχρέωση πιστής τήρησης και εφαρμογής

του πέρα από μικροπολιτικές σκοπιμότητες (διατήρηση ή απόκτηση της εξουσίας κτλ.). Επισημαίνεται ότι η εύρυθμη ή προβληματική λειτουργία του πολιτεύματος, αλλιώς η ποιότητα της δημοκρατίας, εξαρτάται από την εύρυθμη ή προβληματική λειτουργία όλων των λοιπών πολιτικών θεσμών. Δηλαδή, εξαρτάται από τον τρόπο λειτουργίας του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Πρωθυπουργού, της Βουλής, της Κυβέρνησης, των δικαστηρίων, της δημόσιας διοίκησης, της αξιωματικής αντιπολίτευσης, των πολιτικών κομμάτων, των μέσων μαζικής επικοινωνίας, της τοπικής αυτοδιοίκησης, του συνδικαλισμού, της κοινωνίας των πολιτών και όχι μόνο.

Το ισχύον Σύνταγμα συντάχθηκε το 1975 και αναθεωρήθηκε το 1986, το 2001 και το 2008. Σημειώνεται ότι με την πρώτη αναθεώρηση (1986) μειώθηκαν οι εξουσίες του Προέδρου και αυξήθηκαν οι εξουσίες του Πρωθυπουργού, γι' αυτό το πολίτευμά μας έχει χαρακτηριστεί ως πρωθυπουργοκεντρικό. Αρκετοί υποστηρίζουν ότι ίσως χρειάζεται μια καλύτερη ισορροπία ανάμεσα στην εξουσία του Προέδρου και του Πρωθυπουργού.

«Αν ο ελληνικός λαός δεν είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, τότε ας του ορίσουμε έναν κηδεμόνα... Εγώ λέω ότι ο ελληνικός λαός - όπως και κάθε λαός - είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, συνεπώς είναι υπεύθυνος και για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα.

Και η ευθύνη, για την οποία μίλησα, εκφράζεται με την ανευθυνότητα της παροιμιώδους φράσης:

**«-Εγώ θα διορθώσω το ρωμέικο;
-Ναι, κύριε, εσύ θα διορθώσεις το ρωμέικο, στον χώρο και στον τομέα όπου βρίσκεσαι.»**

(Κορνήλιος Καστοριάδης, απόσπασμα από συνέντευξη, εφ. Ελευθεροτυπία, αναδ. εφ. Το Παρόν, 2012)

Κορνήλιος Καστοριάδης

**«Απλός ο λόγος της αλήθειας είναι.»
(Ευρυπίδης, Φοίνισσαι)**

**«Γιατί η πραγματικότητα στο σύνολό της συμφωνεί με την αλήθεια, ενώ συγκρούεται με το ψέμα.»
(Αριστοτέλους, Ηθικά Νικομάχεια)**

**«Το πραγματικό ελάττωμα είναι να μη διορθώνεις τα ελαττώματά σου.»
(Κομφούκιος)**

3.6 Βασικές αρχές του Συντάγματος

3.6.1 Η λαϊκή κυριαρχία

Η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα, το οποίο αναφέρει στο πρώτο του Άρθρο: θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία. Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα. Επισημαίνεται ότι οι εξουσίες πηγάζουν από τον λαό, ειδικότερα από το εκλογικό σώμα, αλλά ασκούνται και για όλο τον λαό και για το Έθνος, δηλαδή και για τον απόδημο Ελληνισμό. Το κράτος λοιπόν οφείλει να μεριμνά για τη ζωή του απόδημου Ελληνισμού και τη διατήρηση των δεσμών του με τη μητέρα Πατρίδα (Άρθρο 108). Από την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας προκύπτουν

δύο βασικές συνέπειες: πρώτον, το τεκμήριο αρμοδιότητας ανήκει στον λαό. Δηλαδή, αν υπάρχει διαφωνία μεταξύ των οργάνων του κράτους (π.χ. Προέδρου της Δημοκρατίας και Βουλής), αρμόδιος να κρίνει τελικά είναι ο λαός, με εκλογές. Δεύτερον, ο αυτοπεριορισμός του λαού. Δηλαδή, όταν ο λαός θεσπίζει ή αναθεωρεί το Σύνταγμα αυτοπεριορίζεται, αφού δεσμεύεται να δρα μέσα στο πλαίσιο που ορίζει το Σύνταγμα.

Βασικές αρχές που κατοχυρώνουν τα σύγχρονα Σ. είναι δημιούργημα των αρχαίων Ελλήνων, όπως για παράδειγμα:

-Αρχή λαϊκής κυριαρχίας. Ο Περικλής διακηρύττει ότι το πολίτευμά μας είναι δημοκρατία, δηλαδή ο λαός είναι το ανώτατο όργανο της πολιτείας.

-Αρχή ελευθερίας. Κάθε πολίτης είναι ελεύθερος να εκφράσει τη γνώμη του για τα κοινά της πόλης (αντιγορία, ισηγορία).

-Αρχή ισότητας. Όλοι οι πολίτες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, αλλά και ο νόμος αντιμετωπίζει ίσα τους πολίτες.

-Αρχή πλειοψηφίας. Οι αποφάσεις για τα κοινά και την εκλογή αρχόντων λαμβάνονται με πλειοψηφία.

**Αλέκος Φασιανός,
Συγκέντρωση (La réunion snob),
1935.**

3.6.2 Το κράτος δικαίου

Κράτος δικαίου είναι εκείνο το οποίο ασκεί εξουσία σύμφωνα με τους κανόνες δικαίου. Το κράτος εφαρμόζει το Σύνταγμα και τους νόμους. Μάλιστα οι νόμοι, όχι μόνο δεν θα πρέπει να είναι αντίθετοι στο Σ., δηλαδή αντισυνταγματικοί, αλλά θα πρέπει να πραγματώνουν τις αξίες του Σ. (ελευθερία, ισότητα, παιδεία, κοινωνική δικαιοσύνη κτλ.). Όλα τα όργανα του κράτους υποχρεούνται να εφαρμόζουν το Σύνταγμα και τους νόμους. Όχι μόνο τα δημόσια όργανα αλλά και οι πολίτες υποχρεούνται να εφαρμόζουν τους κανόνες δικαίου και να σέβονται τη λειτουργία των θεσμών. Εάν τα όργανα του κράτους και οι πολίτες εφαρμόζουν ή όχι τους νόμους κρίνεται από την ανεξάρτητη δικαιοσύνη (βλέπε και κεφ. 5).

3.6.3 Το κοινωνικό κράτος

Το σύγχρονο κράτος φροντίζει και για την κοινωνική δικαιοσύνη, είναι δηλαδή και κοινωνικό κράτος. Κοινωνικό κράτος ή κράτος πρόνοιας είναι εκείνο που εξασφαλίζει σ' όλους τους πολίτες του ορισμένα βασικά κοινωνικά αγαθά. Τέτοια αγαθά είναι η παιδεία, η υγεία, η κοινωνική ασφάλιση, η εργασία, το καθαρό περιβάλλον, η κοινωνική δικαιοσύνη, οι ίσες ευκαιρίες κτλ. Η Συνταγματική κατοχύρωση αλλά και η εξασφάλιση των κοινωνικών δικαιωμάτων αποδεικνύουν την ύπαρξη ή όχι του κοινωνικού κράτους. Ανεξάρτητα από τις όποιες εξελίξεις, με κριτήρια την ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη, προσφέρει ένα ελάχιστο όριο διαβίωσης σε άτομα και ομάδες που αδυνατούν να εξασφαλίσουν αυτό το όριο.

Υποστηρίζεται ότι «άριστη δημοκρατία είναι αυτή που έχει πολίτες ούτε πολύ πλούσιους ούτε πολύ φτωχούς.» (Θαλής ο Μιλήσιος). Και βέβαια, κοινωνικό κράτος δεν είναι αυτό που προσφέρει προνόμια και παροχές σε οργανωμένες ομάδες πίεσης, σε οποιονδήποτε, για λόγους πολιτικού οφέλους ή κόστους. Το περιεχόμενο του κοινωνικού κράτους, δηλαδή η εξασφάλιση στους πολίτες βασικών κοινωνικών αγαθών, προσδιορίζεται από τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις. Σήμερα, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης το κοινωνικό κράτος αμφισβητείται, κυρίως, από τους νεοφιλελεύθερους. Πολλά ερωτήματα τίθενται, όπως: ποιους και σε ποιο βαθμό πρέπει να καλύπτει, ποιες ανάγκες και με ποια μέσα θα καλυφθούν;

Εκλογές

«Το κοινωνικό κράτος δεν είναι το κράτος πάτρωνας, που φροντίζει να βρει απασχόληση σε οποιονδήποτε ανήκει στο κυβερνητικό κόμμα. Το κοινωνικό κράτος είναι κράτος που διαμορφώνει και επιβάλλει πολιτικές με κριτήρια την ισότητα των πολιτών και την κοινωνική αλληλεγγύη. Δεν διαχωρίζει.» (Κ. Σημίτης, πρώην πρωθυπουργός)

3.6.4 Η διάκριση των λειτουργιών

Οι εξουσίες ή λειτουργίες του κράτους κατανέμονται σε διάφορα όργανα για τρεις κυρίως λόγους: πρώτον, η συγκέντρωση εξουσίας σ' ένα πρόσωπο εμπεριέχει τον κίνδυνο για αυθαιρεσίες και κατάχρηση εξουσίας. Δεύτερον, η κατάνομή συνεπάγεται καλύτερη οργάνωση και μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Τρίτον, εξασφαλίζεται αμοιβαίος έλεγχος και ισορροπία μεταξύ τους.

Το Σύνταγμά μας καθιερώνει τη διάκριση των λειτουργιών ορίζοντας τα εξής (Άρθρο 26):

- Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.**
- Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της**

Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση.

- **Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια και οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του ελληνικού λαού.**

Όπως φαίνεται δεν ισχύει η απόλυτη, αλλά η σχετική διάκριση των λειτουργιών. Αν στο σημερινό κράτος, που ασκεί πλείστες όσες δραστηριότητες, ίσχυε η απόλυτη διάκριση, θα υπήρχε πρόβλημα στη λειτουργία του. Σήμερα λοιπόν, ισχύει η διασταύρωση των λειτουργιών, σύμφωνα με την οποία η κάθε λειτουργία ανατίθεται κατ' αρχήν σε ορισμένα όργανα, ενώ προβλέπεται ότι δευτερευόντως η ίδια λειτουργία (ορισμένες δραστηριότητες) ασκείται και από άλλα όργανα.

Σήμερα παρατηρούνται δύο επιπλέον εξελίξεις. Πρώτον, η κυριαρχία της εκτελεστικής εξουσίας.

Ο παρεμβατισμός του κράτους, η εμπλοκή του σε προβλήματα της καθημερινότητας, η ανάγκη για γρήγορη και αποτελεσματική λύση είναι μερικοί λόγοι που έχουν γιγαντώσει την εκτελεστική εξουσία και έχουν περιθωριοποιήσει τις δύο άλλες. Δεύτερον, η ταύτιση σχεδόν της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας. Η κυβέρνηση ασκεί την εκτελεστική εξουσία, αλλά την κυβέρνηση την καθοδηγεί το κόμμα που έχει την πλειοψηφία στη βουλή.

Πρώτος ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά διέκρινε την εξουσία της πολιτείας ως εξής: στο βουλευόμενο, στο περί τας αρχάς και στο δικάζον. («'Εστι δέ των τριών τούτων έν μέν τί τό βουλευόμενον περί των κοινών, δεύτερον δέ το περί τας αρχάς ... τρίτον δέ το δικάζον.»)

Στα νεότερα χρόνια ο Μοντεσκιέ, στο έργο του Το πνεύμα των νόμων (1748) είναι αυτός που ανέπτυξε την αρχή της διάκρισης των εξουσιών.

Εκτός από τις αναφερόμενες βασικές αρχές του Συντάγματος υπάρχουν κι άλλες όπως: ο κοινοβουλευτισμός, η αντιπροσώπευση, ο πολυκομματισμός, το αιρετό των αρχόντων κτλ.

«Κανονικά θα έπρεπε ο κόσμος να παρακαλεί τους εκλεκτούς του να αναλάβουν τη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων, και εκείνοι, με φρόνιμη σκέψη, να αρνούνται σταθερά. Κάτι που θα ανέμενε κανείς όχι μόνον από τον χώρο της πολιτικής, αλλά και σε κάθε άλλον τομέα διαχείρισης συλλογικών υποθέσεων.» (Κ. Μπέης, Η Ελλάδα που αγάπησα, Η Ελλάδα της χρεοκοπίας).

Δημοκρατία

Ερωτήσεις – Ασκήσεις - Δραστηριότητες

Α' ΟΜΑΔΑ

**1α. Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος)
στην αντίστοιχη απάντηση:**

- Η ισηγορία είναι το δικαίωμα του πολίτη να εκφράζει τη γνώμη του στην εκκλησία του δήμου.
- Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι προεδρική δημοκρατία.
- Το δημοψήφισμα είναι θεσμός άμεσης δημοκρατίας.
- Τα μεικτά εκλογικά συστήματα είναι τα πιο δημοκρατικά.
- Η εκτελεστική εξουσία ασκείται από την κυβέρνηση.

1β. Ένα από τα εκλογικά συστήματα είναι (να κυκλώσετε την σωστή απάντηση):

α. Το πλειοψηφικό.

- β. Της σχετικής συμμετοχής.
- γ. Το φιλελεύθερο.
- δ. Της υποχρεωτικής ψηφοφορίας.

1γ. Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της Α' στήλης με τις έννοιες της Β' στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α' στήλης στο κενό της Β' στήλης.

Α' στήλη		Β' στήλη
1. Αριστοτέλης: όταν κυβερνάει ένας	___	Πολίτευμα Βασιλεία
2. Αριστοτέλης: όταν κυβερνούν λίγοι	___	Πολίτευμα Αριστοκρατία /Ολιγαρχία
3. Αριστοτέλης: όταν κυβερνούν πολλοί	___	Πολίτευμα Δημοκρατία
	___	Βασιλευό- μενη Δημοκρατία

2α. Ποια είναι τα αρνητικά φαινόμενα της δημοκρατίας.

2β. Ποιοι έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν.

Β' ΟΜΑΔΑ

1α. Αναλύστε την έννοια της «δοκιμασίας» στους άρχοντες της αρχαίας Αθήνας.

β. Εξηγήστε τις έννοιες - φράσεις «τυραννία της πλειοψηφίας» και «τυραννία της μειοψηφίας».

2α. Αναλύστε δύο από τις αρχές της ψηφοφορίας.

β. Αναλύστε την έννοια της «ελευθερίας» και της «ισότητας» ως δύο θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας.

Ασκήσεις – Δραστηριότητες

- Αγώνες αντιλογίας από δύο μαθητές ή δύο ομάδες με θέματα:

α) υπέρ της πολιτικής συμμετοχής και υπέρ της πολιτικής απόχης, β) υπέρ της προεδρικής και υπέρ της προεδρευόμενης δημοκρατίας.

- Από την κοινωνική - οικονομική - πολιτική ζωή να βρείτε δύο περιπτώσεις «επιλογής εκπροσώπων» που θα θέλατε εκλογή και δύο περιπτώσεις που θα θέλατε κλήρο.**
- Στις εκλογές που κάνετε στην τάξη σας να εφαρμόσετε τις αρχές ψηφοφορίας που υπάρχουν στο κεφ. 3.4.**
- Πρόκειται να γίνει αναθεώρηση του Συντάγματος. Να συντάξετε πέντε διατάξεις - προτάσεις που θα θέλατε να συμπεριληφθούν στο νέο Σύνταγμα.**
- Εργασία ή συζήτηση για το περιεχόμενο και τη διάκριση των τριών λειτουργιών του κράτους.**

ΒΑΣΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ

- Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν:** είναι η συνολική αξία των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια οικονομία σε ένα έτος με συντελεστές της παραγωγής που ανήκουν στους κατοίκους της χώρας (ντόπιους και ξένους).
- Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.):** είναι το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος, χωρίς να υπολογιστούν οι αποσβέσεις.
- άμεση δημοκρατία:** το πολίτευμα το οποίο ίσχυσε στην αρχαία Ελλάδα, σύμφωνα με το οποίο όλοι οι πολίτες άρχουν και άρχονται κατά σειράν, όλοι συμμετέχουν στην άσκηση της εξουσίας (της νομοθετικής, της εκτελεστικής, της δικαστικής).
- άμεσοι φόροι:** φορολογούν

απευθείας τους φορολογουμένους. Είναι οι φόροι που επιβάλλονται στο εισόδημα και στην περιουσία των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων.

-ανεξάρτητες διοικητικές αρχές: είναι αρχές (δημόσιες υπηρεσίες) που η ανεξάρτητη λειτουργία τους κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα. Ιδρύθηκαν όταν διαπιστώθηκε ότι ο κομματισμός του κρατικού μηχανισμού δεν εξασφαλίζει την αναγκαία αντικειμενική και αμερόληπτη δράση της διοίκησης, τουλάχιστον σε ορισμένους ευαίσθητους τομείς.

-ανταγωνιστικό προϊόν: σημαίνει ποιοτικό και σε καλή τιμή προϊόν, για τον αγοραστή - πελάτη.

-Άρειος Πάγος: το ανώτατο πολιτικό και ποινικό δικαστήριο της χώρας.

-αρχή επικουρικότητας: σύμφωνα με αυτήν η Ε.Ε. δρα μόνο εάν και στον βαθμό που οι στόχοι της

προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη - μέλη και συνεπώς δύναται, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο.

-αντεγκληματική πολιτική: το σύνολο των μέτρων της πολιτείας για την αντιμετώπιση του εγκλήματος.

-αποκλίνουσα συμπεριφορά: έχουν τα άτομα που δεν ζουν σύμφωνα με τους κανόνες, σύμφωνα με τα απόδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς που επιβάλλει η κοινωνία (εγκληματίες, τοξικομανείς, πόρνες κτλ.).

-αρχή νομιμότητας: η αρχή της νομιμότητας υποχρεώνει τη δημόσια διοίκηση να ενεργεί σύμφωνα με τους κανόνες δικαίου, σύμφωνα με τον νόμο.

-αυτοέλεγχος: ο έλεγχος που ασκεί

το ίδιο το άτομο στην συμπεριφορά του, είτε γιατί έχει αποδεχθεί τους κοινωνικούς κανόνες ως λογικούς και αναγκαίους, είτε γιατί φοβάται τις κυρώσεις που θα υποστεί, αν τους παραβιάσει.

-βιοποικιλότητα: η πανίδα και η χλωρίδα, τα ζώα και τα φυτά, αποτελούν έναν επιπλέον πλούτο για τη χώρα. Η πανίδα και η χλωρίδα έχουν τον δικό τους τρόπο και τις δικές τους συνθήκες, τις οποίες ο άνθρωπος οφείλει να προστατέψει.

-Βουλή: το σύνολο των αντιπροσώπων του λαού. Η Βουλή ασκεί τη νομοθετική λειτουργία.

-γενόσημα φάρμακα: αποτελούν ισοδύναμες εκδόσεις των πρωτοτύπων φαρμάκων. Είναι φάρμακα παρόμοια με τα πρωτότυπα, περιέχοντας την ίδια δραστική ουσία, γεγονός που συνεπάγεται και παρόμοια

θεραπευτικά αποτελέσματα.

-γραφειοκρατία: η οργάνωση και άσκηση της διοίκησης (κυρίως του κράτους) μέσω γραφείων, με ιεραρχική δομή και καθορισμένες εργασίες. Συνήθως χρησιμοποιείται με αρνητικό περιεχόμενο, γιατί δηλώνει τις τυπικές και χρονοβόρες διαδικασίες στη διεκπεραίωση μιας υπόθεσης και κατ' επέκταση την ταλαιπωρία του πολίτη.

-δημοκρατία: το πολίτευμα σύμφωνα με το οποίο η εξουσία πηγάζει από τον λαό και ασκείται υπέρ του λαού.

-δημόσια αγαθά: τα αγαθά που προσφέρει το κράτος σε όλους δωρεάν ή με συμβολικό αντίτιμο (άμυνα, υγεία, δικαιοσύνη κτλ.).

-δημόσια διοίκηση: το σύνολο των δημοσίων/κρατικών υπηρεσιών.

-διαβούλευση: ενημέρωση και

συμμετοχή των πολιτών και των κοινωνικών φορέων σε κάθε σχεδιαζόμενη ρύθμιση της διοίκησης.

-διαδικασία συναπόφασης: σύμφωνα με τη διαδικασία συναπόφασης, το Συμβούλιο των Υπουργών δεν μπορεί να αποφασίσει δράση χωρίς την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

-διάκριση εξουσιών: είναι βασική αρχή της δημοκρατίας, σύμφωνα με την οποία η εξουσία του κράτους διακρίνεται σε επιμέρους εξουσίες, διότι η συγκέντρωση εξουσίας σ' ένα πρόσωπο εμπεριέχει τον κίνδυνο για αυθαιρεσίες και κατάχρηση εξουσίας και έτσι εξασφαλίζεται αμοιβαίος έλεγχος και ισορροπία μεταξύ τους.

-διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε.: αποτελούν τους κυριότερους μηχανισμούς που διαθέτει η Ε.Ε. για την

προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Κύριος στόχος τους είναι η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

-διεύρυνση της Ε.Ε.: σημαίνει ένταξη νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σημειωτέον ότι όλα τα κράτη μπορούν να γίνουν μέλη της Ένωσης, εάν πληρούν ορισμένες θεμελιώδεις αρχές.

-δίκαιο: το σύνολο υποχρεωτικών κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων. Το δίκαιο ρυθμίζει την κοινωνική ζωή.

-δικαιοσύνη: είναι ευρύτερη έννοια από το (θετό) δίκαιο. Ταυτίζεται περισσότερο με το φυσικό δίκαιο.

-διοικητικά δικαστήρια: αυτά που δικάζουν διαφορές μεταξύ πολιτών και διοίκησης.

-έγκλημα: για το δίκαιο, έγκλημα είναι κάθε πράξη που τιμωρείται

από τον ποινικό νόμο. Δηλαδή, κάθε αξιόποινη πράξη. Για την εγκληματολογία, έγκλημα θεωρείται κάθε αντικοινωνική συμπεριφορά κατά τις αντιλήψεις της συγκεκριμένης κοινωνίας. Το έγκλημα προσβάλλει βασικές αξίες της κοινωνίας.

-Εθνικό Προϊόν: το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος.

-εκλογικό σύστημα: είναι η μέθοδος κατανομής των βουλευτικών εδρών μεταξύ των πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων, με βάση τις ψήφους που πήραν στις εκλογές. Το εκλογικό σύστημα ρυθμίζει θέματα των εκλογών.

-εκλογικό σώμα: το σύνολο των πολιτών που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν αντιπροσώπους. Το εκλογικό σώμα στις εθνικές βουλευτικές εκλογές αποτελείται από τους

Έλληνες πολίτες που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν.

-εκτελεστική λειτουργία: είναι μία από τις τρεις λειτουργίες του κράτους. Ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση.

-έλλειμμα στον προϋπολογισμό: όταν οι δαπάνες (τα έξοδα) του δημοσίου είναι μεγαλύτερες από τα έσοδα, τότε υπάρχει έλλειμμα. Στην περίπτωση αυτή το κράτος αναγκάζεται να προσφύγει στον δανεισμό για να καλύψει τις δαπάνες του.

-Ελληνόκτητος στόλος: περιλαμβάνει τα πλοία που ανήκουν σε Έλληνες ανεξάρτητα από τη σημαία τους και είναι ο πρώτος στον κόσμο.

-Ελληνικός στόλος: περιλαμβάνει τα πλοία που έχουν Ελληνική σημαία και κατέχει σήμερα την 3η θέση στον κόσμο.

-εμβάθυνση της Ε.Ε.: σημαίνει

περισσότερη πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης, δημιουργία της Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας.

-έμμεσοι φόροι: η έμμεση φορολογία του εισοδήματος και της περιουσίας των φορολογουμένων. Είναι οι φόροι που επιβάλλονται σε διάφορα προϊόντα κατανάλωσης (φόρος καπνού, φόρος στα οινοπνευματώδη ποτά, Φόρος Προστιθέμενης Αξίας κτλ.). Οι επιχειρήσεις πληρώνουν τον φόρο στο κράτος και τον μετακυλίνουν στην τιμή των προϊόντων.

-εμπράγματο δίκαιο: το σύνολο των κανόνων του ιδιωτικού δικαίου, που ρυθμίζουν τις έννομες σχέσεις των προσώπων με τα πράγματα.

-εφετείο: δικαστήριο δεύτερου βαθμού που εκδικάζει εφέσεις, δηλαδή υποθέσεις για τις οποίες έχει ασκηθεί έφεση κατά της απόφασης του δικαστηρίου πρώτου βαθμού.

-ευρωζώνη: είναι η ζώνη, ο χώρος όπου ισχύει το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα (ευρώ).

-Ευρωπαϊκή ιθαγένεια: η ιθαγένεια που έχουν οι ευρωπαίοι πολίτες.

Έτσι κάθε πολίτης της Ε.Ε. έχει δύο ιθαγένειες, του κράτους - μέλους και της Ε.Ε. Η ιθαγένεια της Ένωσης συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια.

-Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία: αναφέρεται στην οργάνωση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως ενός ομοσπονδιακού κράτους, ως μιας Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας.

-Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής: παραλαμβάνει τις καταγγελίες για περιπτώσεις κακοδιοίκησης στα πλαίσια των οργάνων, οργανισμών ή φορέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ασκεί τα καθήκοντά του με πλήρη ανεξαρτησία.

-ηλεκτρονική διακυβέρνηση: σημαίνει ηλεκτρονική δικτύωση των δημόσιων υπηρεσιών, μεταξύ τους και με πρόσωπα, ώστε οι πολίτες να διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις τους εύκολα και γρήγορα μέσω των Η/Υ.

-ηλεκτρονικό έγκλημα: θεωρούνται οι αξιόποινες πράξεις που τελούνται με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και συστημάτων επεξεργασίας δεδομένων.

-θεμελιώδες οικονομικό πρόβλημα: οι ανάγκες που έχουμε είναι απεριόριστες και τα μέσα για την ικανοποίησή τους περιορισμένα. Αλλιώς: πώς με περιορισμένους πόρους θα ικανοποιηθούν οι απεριόριστες ανάγκες; Έχει παγκόσμια ισχύ και από αυτό απορρέουν και τα υπόλοιπα οικονομικά προβλήματα.

-θετό δίκαιο: το δίκαιο που θέτει

και εφαρμόζει η πολιτεία, το ισχύον δίκαιο.

-Ιθαγένεια ή εθνικότητα: ο νομικός δεσμός που συνδέει ένα πρόσωπο με ορισμένο κράτος και ο οποίος συνεπάγεται δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αποκτάται είτε με βάση τη συγγένεια εξ αίματος (*ius sanguinis*) είτε με βάση τον τόπο γέννησης (*ius soli*).

-Ισοζύγιο Εμπορικό: περιλαμβάνει τις εξαγωγές και τις εισαγωγές εμπορευμάτων.

-Ισοζύγιο κινήσεως κεφαλαίων: περιλαμβάνει τις εισαγωγές και εξαγωγές κεφαλαίων.

-Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών: περιλαμβάνει τα εμπορεύματα, τις υπηρεσίες και τις δωρεές.

-Καθαρό Εθνικό Προϊόν: είναι το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος,

μείον τις αποσβέσεις.

-καπιταλιστικό σύστημα: το οικονομικό σύστημα, στο οποίο η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής ανήκει στους ιδιώτες, δηλαδή στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις.

-Κατά Κεφαλήν Εισόδημα: προκύπτει αν το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν διαιρεθεί με το σύνολο του πληθυσμού της χώρας.

-κοινωνικές αξίες: εκφράζουν τις πραγματικές και βαθύτερες ανάγκες της κοινωνίας. Αποκρυσταλλώνονται σε γενικές αρχές και ιδέες που προσανατολίζουν και καθοδηγούν την κοινωνία και τα άτομα. Επηρεάζουν τις πεποιθήσεις μας και λειτουργούν ως κατευθυντήριοι άξονες για την αξιολόγηση των εαυτών μας και των άλλων.

-κοινωνικοποίηση: η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του

ατόμου σ' ένα κοινωνικό σύνολο, μια διαδικασία εκμάθησης των αξιών και κανόνων της κοινωνίας.

-κοινωνικοί κανόνες: είναι πρότυπα συμπεριφοράς, κοινωνικά αποδεκτά, με τα οποία ρυθμίζονται και αξιολογούνται οι συμπεριφορές των μελών της κοινωνίας. Η ύπαρξή τους είναι απαραίτητη για την κοινωνική οργάνωση, τη συνοχή και τη σταθερότητα.

-κοινωνικό κράτος ή κράτος πρόνοιας: είναι εκείνο που εξασφαλίζει σ' όλους τους πολίτες του ορισμένα βασικά κοινωνικά αγαθά. Τέτοια αγαθά είναι η παιδεία, η υγεία, η κοινωνική ασφάλιση, η εργασία, το καθαρό περιβάλλον, κτλ.

-κοινωνικός έλεγχος: περιλαμβάνει τα μέσα και τα μέτρα που χρησιμοποιεί η κοινωνία, ώστε τα μέλη της να έχουν ορισμένη συμπεριφορά,

δηλαδή συμπεριφορά εντός συγκεκριμένων πλαισίων.

-κομματικοποίηση: η δράση υπέρ ενός κόμματος σύμφωνα με τις κομματικές πεποιθήσεις ή τις κομματικές εντολές.

-κράτος: σημαίνει ισχύς, δύναμις, εξουσία. Είναι η οργανωμένη κοινωνία. Το κράτος σήμερα είναι θεσμός (και μηχανισμός) ανεξάρτητος από την κοινωνία.

-κράτος δικαίου: είναι αυτό στο οποίο η εξουσία ασκείται σύμφωνα με κανόνες δικαίου (το Σύνταγμα και τους νόμους). Όλα τα όργανα του κράτους αλλά και οι πολίτες οφείλουν να σέβονται τους κανόνες δικαίου και τους θεσμούς.

-Κυβέρνηση: η Κυβέρνηση αποτελείται από το Υπουργικό Συμβούλιο, που απαρτίζεται από τον πρωθυπουργό και τους υπουργούς.

Η Κυβέρνηση καθορίζει και κατευθύνει τη γενική πολιτική της χώρας, σύμφωνα με τους ορισμούς του Συντάγματος και των νόμων.

-λαϊκή κυριαρχία: είναι βασική αρχή της δημοκρατίας, σύμφωνα με την οποία ο λαός είναι η πηγή κάθε κρατικής εξουσίας και το ανώτατο όργανο του κράτους.

-μαζικός τουρισμός: πρόκειται για τη βιομηχανία τουρισμού, στην ανάπτυξη της οποίας βοήθησε η ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου και μια νέα κοινή αντίληψη, ο τουρισμός για όλους.

-μακρο-οικονομία: μελετά τη συμπεριφορά και αλληλεξάρτηση των συνολικών μεγεθών της οικονομίας (συνολική παραγωγή, συνολικό εισόδημα, συνολική κατανάλωση κτλ.) και την αλληλεξάρτησή τους.

-μικρο-οικονομία: μελετά τις ατομικές

επιλογές, χωρίς να ενδιαφέρεται για το σύνολο της οικονομίας (η παραγωγή ενός προϊόντος, η ζήτηση του καταναλωτή, η ποσότητα παραγωγής από την επιχείρηση κτλ.).

-νομικό πρόσωπο: είναι ένωση προσώπων ή σύνολο περιουσίας για εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού.

-νομοθετική λειτουργία: είναι μία από τις τρεις λειτουργίες του κράτους. Ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

-οικονομικό κύκλωμα: ένα κύκλωμα με διαρκή ροή συντελεστών παραγωγής, χρήματος και προϊόντων, μεταξύ, κυρίως, νοικοκυριών, επιχειρήσεων και κράτους.

-ομοσπονδία κρατών: είναι η ένωση κρατών με σκοπό το κοινό συμφέρον. Η ένωση αυτή δεν αποτελεί ξεχωριστό κράτος, δεν περιορίζει την κυριαρχία των κρατών-μελών.

Συναντάται σπάνια (π.χ. βρετανική κοινοπολιτεία).

-ομοσπονδιακό κράτος: είναι το κράτος που αποτελείται από περισσότερα κράτη-μέλη. Η εξουσία κατανέμεται μεταξύ του ομοσπονδιακού κράτους και των ομόσπονδων κρατών (π.χ. Γερμανία, Ελβετία, Η.Π.Α.).

-παραοικονομία: είναι το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που δεν μετριέται, δεν καταγράφεται στις επίσημες στατιστικές, και υπολογίζεται περίπου στο 30% του Α.Ε.Π.

-ποινικά δικαστήρια: αυτά που δικάζουν πολίτες οι οποίοι διέπραξαν αξιόποινες πράξεις.

-πολιτεία - κράτος: το κράτος ως η υπέρτατη θεσμική οντότητα και ως οργανωμένη και αντιπροσωπευτική έκφραση των πολιτών.

- πολιτικά δικαστήρια:** αυτά που δικάζουν διαφορές μεταξύ πολιτών.
- πολιτική:** η τέχνη και η επιστήμη της διακυβέρνησης. Η συμμετοχή / δράση του πολίτη στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι, στις δημόσιες υποθέσεις.
- πολιτική απάθεια:** η αδιαφορία για την πολιτική. Μερικές φορές δεν είναι αδιαφορία για την πολιτική αλλά μια συνειδητή επιλογή.
- πολιτική συμμετοχή:** η συμμετοχή / δράση, ατομική ή ομαδική, του πολίτη στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι, στις δημόσιες υποθέσεις.
- πολιτικό κόμμα:** ένωση πολιτών που επιδιώκει με την πολιτική δράση να επηρεάσει ή/και να κατακτήσει την εξουσία, με στόχο να εφαρμόσει το πρόγραμμά της.
- πολιτικοποίηση:** η διαδικασία εκμάθησης, διαμόρφωσης πολιτικής

συνείδησης και συμμετοχής του πολίτη στα κοινά.

-πολιτικός: το πρόσωπο που συμμετέχει ενεργά σε εκλογικές αναμετρήσεις για να αντιπροσωπεύσει τον λαό σε οποιαδήποτε πολιτική θέση.

-πολίτευμα: το σύστημα διακυβέρνησης, το πολιτειακό καθεστώς μιας χώρας, όπως ορίζεται στο Σύνταγμα.

-πολίτης: κάθε μέλος κράτους που έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις έναντι του κράτους του οποίου έχει την ιθαγένεια. Κάθε μέλος της πολιτείας που έχει πολιτικά δικαιώματα και κυρίως το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

-πολυφαρμακία: η κατανάλωση πολλών και μη απαραίτητων φαρμάκων. Και είναι αποδεδειγμένο ότι τα πολλά φάρμακα βλάπτουν την

υγεία μας.

-πράσινη ναυτιλία: η ναυτιλία που χρησιμοποιεί ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και δεν ρυπαίνει το περιβάλλον.

-Πρόεδρος Δημοκρατίας: ο ανώτατος άρχοντας του κράτους και ρυθμιστής του πολιτεύματος.

-προσωπικότητα: είναι το σύνολο των ιδιοτήτων και ικανοτήτων, η συνολική φυσική, πνευματική και ψυχική συγκρότηση του ανθρώπου (η εξωτερική εμφάνιση, το όνομα, η εξυπνάδα, η εντιμότητα, η αξιοπρέπεια, η ελευθερία κτλ.).

-προϋπολογισμός του κράτους: περιλαμβάνει το σύνολο των δαπανών και των εσόδων που σχεδιάζει το κράτος να πραγματοποιήσει το επόμενο έτος.

-σοσιαλιστικό σύστημα: το οικονομικό σύστημα στο οποίο η ιδιοκτησία

των μέσων παραγωγής ανήκει στο κοινωνικό σύνολο.

-συγκριτικό πλεονέκτημα: σημαίνει το πλεονέκτημα που έχει μια χώρα σε σχέση με άλλες χώρες, π.χ. να μπορεί λόγω κλίματος, παράδοσης, ικανότητας κτλ. να παράγει προϊόντα σε ανταγωνιστικές τιμές. Η χώρα μας έχει συγκριτικό πλεονέκτημα να παράγει π.χ. αρκετά αγροτικά προϊόντα.

-Συμβούλιο της Επικρατείας (Σ.Τ.Ε): το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της χώρας.

-Σύνταγμα: ο ανώτατος γραπτός νόμος του κράτους, που ρυθμίζει τη μορφή του πολιτεύματος και την οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας.

-Συνταγματική μοναρχία: το πολίτευμα στο οποίο την εξουσία ασκεί ο μονάρχης σύμφωνα με το Σύνταγμα.

-σωματείο: είναι ένωση είκοσι

τουλάχιστον προσώπων που επιδιώκει μη κερδοσκοπικούς σκοπούς (πολιτιστικούς, αθλητικούς, φιλανθρωπικούς κτλ.).

-σωφρονισμός: περιλαμβάνει τα μέτρα που αναφέρονται στην τιμωρία του δράστη μετά την τέλεση της αξιόποινης πράξης του και εν συνεχεία στην επανένταξή του.

-τουριστικοί πόροι: οι τουριστικοί πόροι προσδιορίζουν την τουριστική προσφορά μιας χώρας. Αυτοί είναι τα φυσικά χαρακτηριστικά (κλίμα, τοπίο, ακτές κτλ.), η πολιτιστική της κληρονομιά, οι υποδομές και οι τουριστικές εγκαταστάσεις κ.ά.

-τρομοκρατία: σημαίνει μια σειρά ενεργειών για την επιβολή του τρόμου με την άσκηση σωματικής ή/και ψυχολογικής βίας.

-φυσικό δίκαιο: το δίκαιο που είναι αιώνιο, αμετάβλητο και ισχύει σε

όλες τις πολιτείες, σε όλες τις εποχές. Ταυτίζεται με τη δικαιοσύνη.

-φυσικό πρόσωπο: είναι κάθε άνθρωπος. Αρχίζει να υπάρχει με τη γέννηση και παύει με τον θάνατο και είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

-φυσικοί πόροι: είναι τα υλικά που παίρνει ή χρησιμοποιεί ο άνθρωπος από τη φύση για να καλύψει τις ανάγκες του. Φυσικοί πόροι είναι για παράδειγμα το έδαφος, το νερό, ο ήλιος, ο αέρας, τα ορυκτά κτλ.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Βιβλιογραφία

-Αντωνοπούλου-Τρεχλή Ζ., Η πολιτική φιλοσοφία της αρχαιοελληνικής τέχνης, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2001.

-Αριστοτέλους, Πολιτικά και Ηθικά Νικομάχεια.

-Βενιζέλος Ε., Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα 2001.

-Γεωργακόπουλος Θ. κ.ά., Εισαγωγή στην πολιτική οικονομία, έκδοση Ζ, Αθήνα 2007.

-Γεωργιάδης Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4^η, Εκδ. Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2012.

-Γιανναράς Χρ., Ορθός λόγος και κοινωνική πρακτική, Εκδ. Δόμος, Αθήνα 1984.

-Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Εκδ.

- Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984.**
- Δεδουσόπουλος Α. κ.ά., Αρχές οικονομίας, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2012.**
  - Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημες εκδόσεις και διάφορα φυλλάδια της Ε.Ε.**
  - Καράγιωργας Δ., Παραδόσεις δημόσιας οικονομικής, Τεύχος Α, Β, Γ, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, χ.χ.**
  - Καργάκος Σ., Για μια δημοκρατία ευθύνης, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2001.**
  - Καστοριάδης Κ., Η αρχαία Ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα, Εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1999.**
  - Καστοριάδης Κ., Η Ελληνική ιδιαιτερότητα, τ. Α, Β, Γ, Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2007, 2008, 2011.**
  - Κοντογιώργης Γ., Πολίτης και πολιτική, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2003.**
  - Κουτσούκης Κλ., Η πολιτική και κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη στην**

Ελλάδα, Αθήνα 1986.

-Λιανός Θ.-Χρήστου Γ., Πολιτική οικονομία, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1995.

-Μακρυδημήτρης Α., Προβλήματα διοικητικής μεταρρύθμισης, Έκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1995.

-Μάραντος Π., Κράτος και ανάπτυξη, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2003.

-Μηλιός Γ., κ.ά., Εισαγωγή στην οικονομική ανάλυση, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

-Παρασκευόπουλος Π., Αναγέννηση της Αθηναϊκής δημοκρατίας: η φιλοκοσμική δημοκρατία, Εκδ. Σύλλογος φιλοκοσμικής Ελλάδος, Αθήνα 2013.

-Πλάτων, Πολιτεία και Νόμοι.

-Ραμματά Μ., Σύγχρονη Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2011.

-Σπηλιωτόπουλος Επ., Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου, Τόμοι Ι και ΙΙ, 14η έκδοση, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη,

Αθήνα 2011.

-Σύνταγμα της Ελλάδας 1975 / 1986 / 2001 / 2008.

-Τσαούσης Δ., Η κοινωνία του ανθρώπου, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999.

-Τσάτσος Δ., Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2007.

-Φίλιας Β. κ.ά., Κοινωνιολογία, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1990.

-Giddens A., Κοινωνιολογία, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002.

-Heilbroner R. - Thurow L., Για την κατανόηση της μικρο-οικονομικής και μακρο-οικονομικής, ΣΤ' Αμερ. έκδοση, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

-Samuelson P., Οικονομική, 9η έκδοση, τόμος 1, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1975.

-Schwartzzenberg R., Πολιτική κοινωνιολογία, Τόμος I και II, Εκδ. Παρατηρητής Θεσσαλονίκη 1984.

β. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

Πολλές ηλεκτρονικές διευθύνσεις υπάρχουν στα παραθέματα του βιβλίου.

Όλα σχεδόν τα έργα τέχνης είναι από την Εθνική Πινακοθήκη, την οποία και ευχαριστούμε.

Περιεχόμενα του 3ου Τόμου

ΚΕΦ. 3: Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ – ώρες: 6

3.1	Μορφές πολιτευμάτων	9
3.2	Το πολίτευμα της Αθηναϊκής δημοκρατίας	21
3.3	Το πολίτευμα της Ελλάδας	33
3.4	Εκλογές και εκλογικά συστήματα	45
3.5	Έννοια και ρόλος του Συντάγματος	57
3.6	Βασικές αρχές του Συντάγματος	69
3.6.1	Η λαϊκή κυριαρχία	69
3.6.2	Το κράτος δικαίου	72
3.6.3	Το κοινωνικό κράτος	73
3.6.4	Η διάκριση των λειτουργιών	76
	Βασική Ορολογία	85
	Βασική Βιβλιογραφία	110

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ -ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.